
Nr. 21.
חוברת כא.
שנה שניה.
הדור
יוצא אחת בשבוע
על ידי דוד פרישמאנן.
Hadôr — Das Jahrhundert.

תכן:

א] ד"ר תיאודור הרצל.

ב] דברים כהויתם . . . . . . הלל צייטלין.

ג] מכתבים מגרמניה. ם. . . . . . . בורגני.

ד] בקרת: לוח אחיאסף. (סוף). . י. א. לובצקי.

ה] ברממה שיר. . . . . . . יעקב שטיינברג.

ו] אחרי ריב. ציור. . . . . ז. שניאור.

מחיר „הדור" ברוסיה:

לשנה 8 רובל, להצי שנה 4 ר', לרבע שנה 2 ר לחדש 75 ק'.

מחיר „הדור" בחו"ל:

באשכנז: לשנה 17,50 מרק, לחצי שנה 8,75 מרק, לרבע שנה 4,50 מרק.

באוסטריה: לשנה 20 קר', לחצי שנה 10 קר', לרבע שנה 5 קר'.

בצרפת: לשנה 21 פר', להצי שנה 10½ פר'. לרבע שנה 5½ פר'.

באנגליה: לשנה 17,50 שילינג, להצי שנה 8,75 שילינג, לרבע שנה 4,50 שילינג.

החותמים ברוסיה ובשאר ארצות (חוץ מאשכנז ואוסטריה) יפנו בחתימתם ובהזמנותיהם עפ"י האדריסה של הרידקציה והאדמיניסטרציה של „הדור".

Д. Фришману, Варшава Кармелицкая 27.

D. Frischmann, Warschau, Karmelicka 27.

החותמים באשכנז ואוסטריה יפנו אל מר י. פישר בקרקוי

J. Fischer, Buchdruckerei, Krakau, Grodgsse 62.

מחיר כל חוברת: 20 קאפ'. 40 העל'.

בעד חילוף האדריסה: 40 העל', 20 קאפ.

מחיר מודעות: בעד כל שורה קטנה פטיט: 20 העל'. 10 קאפ'.

בעניני הרידקציה לפנות ע"פ האדריסה:

Д. Фришману, Варшава, Кармелицкая 27,

D. Fr schmann, Warschau, Karmelicka 27.

Krakau, 5 Juli, 1904. Nr. 21. קראקוי, כ״ב תמוז, תרס״ד.

ד״ר תיאודור הרצל.

עם סגירת החוברת באה אלינו השמועה המרעישה, כי מת האיש הגדול והנפלא. כחץ פתאם באה השמועה: איש לא פלל לה ולא עלה על לבו.

כאגדה היו חיי האיש הזה. ואֵם לבנה תסַפֵּר בין־השמשות את האגדה הנפלאה, ודור יסַפֵּר אותה לדור.

וכאשר בא פתאם כן הלך פתאם. הלא זה דרך האגדה. פֵּיָה טובה עמדה על ערשו, וכל מתנות הבשר והרוח אשר תנתנה לאלפי אנשים יחדו, אותן נתנה לְאֶחָד הזה: את עיני הקסם ואת יפי התאר, את מתק השפתים ואת הרך והעדן, את עוז השכל ואת לב־הילדים, את ישר ההגיון ואת גבורת הענקים, את כשרון החלומות ואת התשוקה הכבירה לעשות את הגדולות אשר לא יוכל איש לעשותן. ואת השחוק נתנה לו ואת הדמעה, ואת הכשרון נתנה לו למשול ולהכריע, ורצון עז נתנה לו וחן טוב בעיני אלהים אדירים ואדם — את כל מתנות הבשר והרוח.

ואת המות נתנה לו — אשר יבוא בפתע פתאם ואשר ישפוך עליו את קסם האגדה, למען אשר יהיה סמל הגבור שָׁלֵם.

כי אמרה: את אשר נבצרה מחייו לעשותה, אותה יעשה מותו.

ואלפי אנשים עומדים עתה על פני קברו ויודעים ומרגישים את כל הדבר הגדול הזה!

דְּבָרִים כַּהֲוָיָתָם *).

מאת

הלל צייטלין.

א.

מיום שהוצעה בקונגרס הציוני הששי הצעת אוגנדה ועד עתה, אין „ציוני ציון" מתעצלים להראות באצבע, שכל עיקרה של ההצעה הזאת הוא נגד הפרוגרמה הבזילאית.

בפרוגרמה ההיא מפורש נאמר: „הציונית שואפת לכונן מקלט בטוח לעם ישראל על ידי משפט גלוי בפלשתינה".

ובכן צועקים הם: מפורש נאמר „בפלשתינה". אתם באתם לשנות, אתם העוקרים והסותרים, אתם המשנים וכל המשנה ידו על התחתונה".

מכל הפרוגרמה הבזילאית מדגישים „ציוני ציון" את המלה „בפלשתינה", ואולם מדוע, יקירי, לא תדגישו מעט גם את המלים „מקלט בטוח"?

היה היתה חברת „חובבי ציון" וחבריה היו מעטים מאד. היה והוה „ועד התמיכה" באודיסה ועשה מה שעשה או לא עשה כלום. באה ה„ציוניות" ולרגלה איזו תנועה: קונגרסים, אספות לפני הקונגרסים, שקלים, אקציות, מורשים, עוזרים, אגודות, ראשי אגודות, גושפנקאות, מחאות ועוד ועוד. יש בכל אלה הרבה מן הקומדיה והרבה מן המלאכותיות, ואולם מי שעין חודרת לו יראה פה גם מה שקוראים בשם תנועה. מה היא ההלכה שנתחדשה אז? מה היא המלה החדשה שהשמיעה הציוניות? מה הוא אותו הקסם שמשך את ההמון אחריו? — „מקלט בטוח"!

כי נחוץ לנו „מקלט בטוח" — דבר זה מבינים הכל. הבטח הובטח לנו שיושג בפלשתינה. חלק גדול מן ההמון האמין בזה ויט אחרי הציוניות.

עתה הוגד לנו מפי המנהיג בעת הקונגרס הציוני הששי דברים ברורים: „במשך השנה האחרונה כמעט שהתיאשתי מפלשתינה. נוכחתי שבהיכל השולטן אקבל רק הבטחות ודבר לא יתנו לי".

החלום על דבר מקלט בטוח בפלשתינה נפתר אפוא באופן פשוט: לא דבים ולא יער.

ונחיצותו של מקלט בטוח מורגשת היתה בראשית תנועת הציוניות ומורגשת היא עתה ביתר עז מאשר אז. אז ידענו דחקות, דלות, שפלות, בוז, עתה הננו יודעים גם רדיפות, גזלות, מכות, שפיכות דמים.

---

*) המאמר הזה נכתב ונגמר בעוד המנהיג הגדול חי, ועתה בהגיע לאזני השמועה הנוראה על דבר מותו הנני מניח את הדברים כמו שהם ואיני משנה בהם דבר. עיקר הדברים על דבר חיי האיש הגדול ומותו הנני מניח לעת אחרת לאחר שיחדל מבול המליצות.

בפלשתינה לא השגנו ולא נשיג מקלט בטוח. שמא, רבותי, כדאי לבקש אותו המקלט הבטוח בארץ אחרת?

אתם מונים את עצמכם ומונים גם את ד״ר הרצל, באמרכם שהעם חפץ רק בפלשתינה. גם אני בתוך עמי אנכי יושב ויודע ומרגיש אני מה שהוא חפץ. יודע ומרגיש אני שארץ־ישראל היא בעיני העם תשמיש קדושה ו״אם אין אתרוג — אין מברכים עליו״, ומקלט בטוח נחוץ לו כלחם ואויר, כאור ושמש.

ב.

מן הנחוץ הוא לברר פה טעות אחת גדולה ומושרשת עמוק בלבבות. אומרים לנו: אם לא נשיג מקלט בטוח בפלשתינה עתה, נשיגנו לאחר זמן. ואולם הגידו נא לי, אדוני, כיצד ואיך?

אם גם נשיג סוף סוף את ה״טשרטר״ בארץ ישראל — איננו שוה כלום במובן מקלט בטוח. במקום שאין משפט וסדר קבוע נותנים ולוקחים הכל כאין מוחה. כשיתנו לנו איזו זכיות בפלשתינה, אין אנו יכולים להיות בטוחים בהן כלל וכלל, לפי שרוח השולטן תעלה עליו ויטלן ממנו באותו הכח שנתנן לנו.

הנני משמיע לכם דברי הדיוטות, דברים פחותים, דברים בגלויים. אבל אמת הם, רבותי!

גם אותם העמים שלקחו את זכיותיהם מידי ממשלת טורקיה בחרבם ובגבורתם אינם בטוחים כלל וכלל בזכיות שבידיהם וצריכים הם בכל עת תמיד לעזרת עמי אירופה הגדולים והתקיפים, ואחרי כל אלה הם מֻכים ועשוקים ושדודים כל הימים, ומכל שכן אנחנו שבאים אנחנו לטורקיה במקלנו ותרמילנו ובפרוטות אחדות שבידינו.

תאמרו לי: ארץ ישראל — זהו ענין אחר לגמרי. בשביל ארץ ישראל כדאי להתענות. אף אני אענכם: במטותא, אדוני, אל נא תערבו שאלה בשאלה. אנן במקלט בטוח עסקינן הכא, ומקלט בטוח בארץ ישראל — אַיִן.

עיקר חלומו של הרצל לפנים היה: מקלט בטוח על ידי משפט גלוי וערובה נאמנה מאת עמי אירופה. אבל עד אנה נונה את עצמנו ונשלה את נפשנו בשוא? רוב עמי אירופה התיכונה דין להם צרותיהם הם. דין להם קטטותיהם, תגרותיהם, מלחמותיהם. לא להם להיות מגינים עלינו. בחסדם זה לא נוכל לבטוח.

כל מהלך המשא־ומתן של הרצל עצמו מראה באופן ברור שלא נוכל לסמוך על־הבטחותיהם של אותם התקיפים. סוף סוף מה שפעל ד״ר הרצל בהשתדלותו אצל התקיפים הוא רק זה שמתירים להפיץ את הציוניות ברבים, אם רק תהיה כשרה וצנועה.

מדברים ברורים כאלה ועד הגנה על עניננו בפלשתינה הדרך רבה מאד.

ויותר מכל יודע ומבין זאת ד״ר הרצל עצמו, כי על כן היה המשפט „פעלקער־ליך רעכטליך" ל„אפענטליך רעכטליך", ועוד שנויים ושנוים ועד שבא לכלל הכרה שב„היכל השולטן יקבל רק הבטחות".

ונסה אותו העובד הגרול לבקש דרכים אחרים ואמצעים אחרים ושמע את המלה הנוראה: בונד!

ונסה לעמוד מעט על דעתו ושמע את המלה: רמאי!

ונסה להגן מעט על הדעות היקרות לו ושמע קול קורא: צא א ת ה מתוך המחנה!

ואת הדברים האלה שמע מפי אלה, שחשב שהם מרגישים את אשר ירגיש הוא...

והוא נבהל ונשתומם.

והוא ראה שכל הבנין אשר בנה הולך ונהרס ויקרא אליו את כל מיני הסותרים והמהרסים וידבר אליהם תחנונים.

והוא חושב בתומתו שהציונים הם באמת בחירי העם וכי אוסישקין וחבריו הם באמת בחירי הציונים והוא מֵחל להאמין שהעם חפץ להקריב את הכל בשביל ארץ ישראל.

והיא מחל לנטות אנה ואנה ונד כנוד הקנה במים.

והעם רעב ללחם ולאור, והרצל הוא אחד מאלה שלהם לב מרגיש וכואב באמת ושלהם די כח ואון לעשות בשבילו דבר מה. הרצל הוא באמת:

„רַב פְּעָלִים אִישׁ חַי אֲשֶׁר יִפְּעַם בּוֹ לֵב,
וּבַלֵּב יִבְעַר זִיק, זִיק מַרְתִּיחַ הַדָּם,
וּבְרֹאשׁ יִנַּהּ שְׁבִיב מֵאִיר דֶּרֶךְ הָעָם;
אֲשֶׁר יֵקַר לוֹ שֵׁם כָּל הַגּוֹי וֵאלֹהָיו
גַּם מֵהוֹן וּמִפָּז – מֵאֱלִילֵי הַשָּׁוְא;
אֲשֶׁר מְעַט מַשָּׂא לֵב, הַרְבֵּה אֱמֶת, עֱזוּז
שִׂנְאָה עַזָּה לְמְנָת חַיֵּי עַבְדוּת וָבוּז,
חֶמְלָה גְדוֹלָה כַּיָּם, רַחֲמִים רַבִּים כִּגְדוֹל
שֶׁבֶר עַמּוֹ הָאֻמְלָל וּכְכֹבֶד הָעֹל –
כָּל זֶה יֶהֱמֶה בַלֵּב, יָהֳמֶה יֶחְמַר כַּיָּם,
כָּל זֶה יִבְעַר כָּאֵשׁ, יִבְעַר יַצִּית הַדָּם,
כָּל זֶה יִרְעַם כְּהֵד תָּמִיד יוֹמָם וָלֵיל:
קוּם עֲבֹד, קוּם עֲשֵׂה, כִּי עִמָּנוּ יַד אֵל"[1].

והבטלנים והפטפטנים השונים מתרבים עליו, סובבים אותו ככסלא לאוניא, אינם נותנים לו מנוחה, הומים והומים באזניו: אין העם חפץ באונגדה, איננו חפץ...

כשקרא לפנים מרדכי עמנואל נח לבני ישראל את קריאתו אליהם לא שמעו אליו מ„קצר רוח"; עתה כאשר קרא ד"ר הרצל את קריאתו הגדולה, ככר נמצאים שומעים, ואולם הבטלנים והפטפטנים מחרישים את האזנים.

תנועה גרולה היא הציוניות, ומה קטנים הם הרבה מנושאי דגלה!

---

[1]) ביאליק בשירו „אכן חציר העם".

ג.

וטענה אחת גדולה וחזקה ל„ציוני ציון”, והיא: הרגש. מרגישים אנחנו, אומרים הם, שרק בציון נושע.

בני אדם קוראים שהם מרגישים, ועתה לך והתנגד להם. אתה „אינך מרגיש והם מרגישים. אתה איש גס והם אנשים דקים.”

זו היא לכאורה טענה שאין עליה פרכא. ואולם כל זה רק לכאורה.

לו היינו אנחנו ה„טריטוריאליסטים” שבמזרח מאלה שרבי לא היה להם עם ישראל בימי נעוריהם, כאחדים מציוני המערב, אולי היינו שמים לב באמת לטענה זו לפי שהיינו חושבים: ממה שאין אנו מרגישים אין ראיה. אנחנו רחקנו בכל ימי נעורינו מן העם וממסורותיו ולא נדע ולא נבין מה שירגיש הוא. אנחנו שופטים רק על פי השכל הקר, אבל ההגיון הקר — לחוד, והרגש — לחוד. עכשיו שברוך־השם למדנו בחדרים ובישיבות ככל אלה ה„מרגישים” וקראנו אותם שירי ר׳ יהודה הלוי ועוד ועוד — אין אנו יכולים להתפעל יותר מדי מן הרגש ההוא, לפי שיודעים אנחנו היטב עד כמה הוא שטחי ורפה.

רואה אנכי אנשים שמכבד אני אותם מאד, והם ה׳ שיינקין, ד״ר יוסף קלוזנר. ד״ר כהן־ברנשטיין, הבאים גם הם בשם הרגש. מאמין אני להם שהם מרגישים דבר מה, לפי שבכלל אנשים כנים, טובים וישרים הם, אבל אי אפשר לי לבלי לראות בזה מעין מה שקוראים באירופה: „נשמה יפה”. יש לאדם נענועים ודמיונות. בעלי רצון כביר וכח שופט חזק באמת יודעים להכיר ולהבדיל בין גענועים לנענועים ובין דמיונות לדמיונות, ואולם אנשים מסוג ידוע אינם מוכשרים לזה והם נותנים ערך גדול לאיזו רגשות רפים ודמיונות כהים וקלושים ורואים בהם חזות הכל כאלו הם כבשונו של עולם.

בנדון דידן: בכח השפעת החדר ושירי משוררים שונים נדמה לנו „שיש לנו או יש לנו באמת איזו נענועים ל„ארץ היפה שנרשנו משם”, ואולם במה נחשב הרגש הזה נגד תקפו וגבורתו, טבעיותו ובריאותו של אותו הרגש של שמירת עצמנו אשר לנו, כלומר, נגד אותו הרגש הלוחש לנו: בקשו לכם מקלט בטוח פן תאבדו או תגועו? —

לא לי, אחד מאלה התובעים את עלבונה של תפארת החיים, לבוז לרומנטיקה בכלל. הדברים הנוטים לזה, המתפרצים מתוך עצי, רק מכאב לב ומשבר רוח יצאו. ואולם אחת היא מה שאני יודע ברור: במקום שהרגש הטבעי והבריא של שמירה עצמית מדבר שם צריכה הרומנטיקה לדום. גם הרומנטיקה צריכה לאיזה אוביקט, לאיזה נושא, לאיזה גוף שתחול עליו.

ועוד הפעם אני מזכיר אותם הדברים הנוראים של המשורר:

„הַלְמֵתִים תַּעֲשֶׂה פֶּלֶא אִם רְפָאִים יָקוּמוּ יוֹדוּךָ סֶלָה:
הַיְסֻפַּר בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן:
הֲיִוָּדַע בַּחֹשֶׁךְ פִּלְאֶךָ וְצִדְקָתְךָ בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה”...

ונאמר:

„לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יֹרְדֵי דוּמָה”...

ד.

אם גם רפה כחם של הגעגועים ל„ארץ אבות" במקום שהרגש של שמירה עצמית מדבר, הנה לא נוכל לאמר כזאת בנוגע לאותו הרגש שבשירת ביאליק.

שם, בשירתו של ביאליק, הכל אמת וקרוש וטהור. שירתו של ביאליק היא באמת הד דפיקת לב האומה. היא היא המבעת באמת את כל צערה של האומה, ענותה ותקוחה. הרגש המפעם שם מדבר ככה אל הלב ומושך אותו, קרוב לנו ככה ויקר לנו, עד שלא נוכל לחשבו בשום אופן לאיזה רגש מדומה או רפה אונים.

וביאליק גם הוא בין „ציוני ציון" וגם בין הציונים הרוחניים ותלמידי אחד־העם תחשב.

ואולם יש דברים בגו. כשאנו מתבוננים בשירתו של איזה משורר, אנו צריכים להבדיל תמיד בין מה שהוא עיקר עצמותה ומהותה ובין היסודות הטפלים שבה, אשר הם תולדות אותן הדעות וההרגשות והריפלקסיות השונות שנשאו באוירה של אותה הסביבה בשעה שכתב המשורר את שיריו, אף כי הוא, כשהוא לעצמו, טרם יבינן וטרם ירגישן.

דברים אחדים מאותו הקטיתיסמוס של הציונים הרוחניים, כלומר: מספר „על פרשת דרכים", יועילו לנו לברר את הדבר.

„לפי שהחברה עצמה, הפועלת על אישיה הפרטיים, אינה בריה מיוחדת הנמצאת מחוצה להם, אלא כל מציאותה ופעולתה היא רק בם ועל ידיהם, במסרם אלו לאלו את מצותיה והפעלם אלו על אלו ברוחה על ידי דבור ומעשה, — לכן אפשר לאמר בצדק, כי במעמקי לב כל אחד מאישי החברה יושבים אלפי היפנוטיזירים נסתרים, המצוים עליו בחזקה: „כך וכך תהיינה דעותיך, כך וכך מעשיך!"— והוא שומע, מבלי דעת כי שומע הוא; הוגה דעות ועושה מעשים כמצווה עליו, מוצא עם זה גם ראיות נכוחות לדעותיו וטעמים נכונים למעשיו, ולא ירגיש שרוח אחרים חושב מתוך מוחו ומעסיק את ידיו, בעת שרוחו העצמי, ה„אני" הפנימי שלו, צר לפעמים לגמרי לכל אותם ההגיונות והמעשים, אלא שאין קולו נשמע מפני קול המונו של ה„אני" החיצוני, „אני של דברים" — כמו שקורא לו אחד מפלוסופי צרפת — אשר הלבישתהו החברה" [1]).

אם נתכוון היטב בה„אני" של ביאליק, כפי שהוא מתגלה בשירתו, נוכל להבחין ולהבדיל בדיוק בין אותו ה„אני" האמתי שלו ובין אותו ה„אני של דברים" שהלבישתהו החברה. ה„אני" האמתי שלו מבקש מקום מקלט לנו ולנפש ישראל הנענה. וה„אני של דברים" מדבר לפעמים ברוחם של מיני רוחניים שונים.

ומה לי להאריך ולדבר הרבה, בשעה שהמשורר בעצמו הביע את זאת פעם אחת באופן היותר נעלה בשירתו „דמעה נאמנה", שלגורל חשיבותה בענין שלפנינו אביאה כלה כמו שהיא:

„כִּי תִרְאֶה אוֹתִי מוֹרִיד דְּמָעוֹת
וּלְמִסְפֵּד אֶקְרָא הָעֲנֻיִּים

---

[1]) במאמר „שתי רשויות".

עַל חָרְבַּן אֵיזֶה אֶרֶץ פְּלָאוֹת,
עַל אָבְדַן אֵיזֶה גַּן עֲדָנִים.

וּמִן הַמֵּצַר, אִם תִּרְאֵנִי,
כִּי אֶשְׁאַף מֶרְחָב כַּל יָדָעְתִּי, -
אַל תָּנֹד לִי אַל תְּרַחֲמֵנִי—
דִּמְעָתִי דִּמְעַת שָׁוְא, מוֹדַעְתִּי!

גַּם אִם בִּגְדוֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת
מִמֶּנִּי תִּרְאֶה כִּי אֶתְהַלָּךְ;
אֶתְאַוֶּה לִרְכּוֹב בָּעֲרָבוֹת,
אֶשְׁאֲלָה לִהְיוֹת כְּרוּב אוֹ מַלְאָךְ;

אוֹ זְרוֹעַ כְּאֵל לִי אֲבַקֵּשָׁה
וְעוֹד כָּאֵלֶּה תִּלֵּי תִּלִּים.—
גַּם אֵלֶּה, אוֹדֶה לֹא אֵבוֹשָׁה,
רַק דִּבְרֵי רוּחַ, מִלִּים, מִלִּים.

בְּדוֹר טָרוּד זֶה הָרֶץ, הָרֹדֵף,
בְּצוּק עִתִּים אֵלֶּה וּבְמַשָּׂאָם—
רַק רֵיחַ צְחוֹק אוֹ כְּזָב נִדָּף
מִן הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם.

לִי דִמְעָה אַחַת נֶאֱמָנָה
שֶׁבְּסֵתֶר לִבִּי אֶסְבְּלֶנָּה
וּבְשׁוּלֵי נַפְשִׁי הִיא נִצְפָּנָה
וּמִדֵּי אֶרְעַב — אוֹרִידֶנָּה...

וַאֲנִי שָׁאַלְתִּי: עֵת כְּכָלָב
מִזֶּה רָעֵב בְּקֶרֶב חוּץ אַשְׁלִכָה —
יִמָּצֵא אֶחָד מִנִּי אָלֶף
עָלַי יַעֲבֹר בַּאֲנָחָה...״

הקורא המבין, היודע לחדור אל נפש המשורר, יבין היטב אותו הדבר שחפץ המשורר להגיד בזה. מבעת פה באופן היותר פשוט והיותר אמתי הרגשת הבדידות

והיתמות של העם העשוק והשדוד, הרצוץ והשבור. מנוח הוא מבקש לעצמותיו העיפות. רק מנוח...

הנה לנו עוד אחד, שקוראים לו „משורר התחיה": דוליצקי. דוליצקי, שהוא באמת רק מעין משורר, מדבר תמיד על חבתו לציון כשהיא לעצמה. הוא מדבר באזניה כאשר ידבר הנער באזני הנערה:

„בַּת צִיוֹן, אֶהֱבֵךְ
אַתְּ חֶלְדִי, נִשְׁמָתִי
אֶהֱבֵךְ, אֶתְאַוֵּךְ
אַתְּ סֵמֶל אַהֲבָתִי.
לָךְ נַפְשִׁי, רִגְשׁוֹתַי
תֶּעֱרַגְנָה, תִּכְלֶינָה,
לָךְ נוֹטְפוֹת דִּמְעוֹתַי,
אַנְחוֹתַי תֶּהֱמֶינָה.
אִיתִיךְ, אֲהוּבָה,
אֶהֱבֵךְ, עֲזוּבָה,
אַתְּ חֶלְקִי, מְנָת כּוֹסִי
חֶרְדָּתִי, שַׁלְוָתִי,
אַתְּ אֶבְלִי, מְשׂוֹשִׂי
יֵאוּשִׁי, תִּקְוָתִי."

וכאלה רבות בשירי דוליצקי. בשירי ביאליק אין אף זכר לאלו ההבלים. ביאליק, כמשורר אמתי, יוצא מתוך רגש אמתי, מתוך הסתכלות ישרה וחודרת בחיים, מתוך שאיפה פשוטה ומבעית, שעלינו לצאת מתוך הגלות ויהי מה.

בכל שירי ביאליק אני שומע קול ענות של נפש נדחה ונענה המבקשת רוח והצלה, קול ענות של קבצן־עולמי המבקש איזה מקום דירה לדור בה ולהשתקע בה ככל אדם, קול ענות של ה„יהודי הנצחי" המבקש סוף סוף שיתנו לו לנוח מעט. והקול קול בוקע לב ומחריד נפש, והיסורים רבים ועצומים כל כך והצעקה המתפרצת על ידיהם גדולה ונוראה כל כך, עד שאינני מתפלא כלל על שהאמין לפעמים המשורר באמת ובתמים שבכח שירתו לנקב לב ערל ולנזול שנת השאננים...

תמה אני אם נאמרו דברים מחרידים ומרגיזים, כאלה שיצאו מפי ביאליק, מימות ירמיהו ומימות מחבר השירה שאין ערוך אליה: „תפלה לעני כי יעטוף".

ואולם עולם כמנהגו נוהג. העולם שומע [כל אותם הדברים במנוחה שלמה או איננו שומע אותם כלל, ואותם „קבצני העולם השנוררים" קבצנים ושנוררים כמו שהיו וחצרות מתרבות ומהרבות והגזרות מתחדשות ומתחדשות והטלטולים והנדודים רבים ורבים וכבר כשל כח הסבל ואין עוד כח לסבול ואין עוד כח בעצמות היבשות לשאת את כובד הגלות והנדוד.!

והמשורר מתחנן:

„בַּבֶּטֶן הִקְנַנִי אֵל מִסְכֵּן חֲלֵכָה
וַיִּתֵּן לִי מַקֵּל וַיֹּאמֶר לִי: לֵכָה!
צֵא בַקֵּשׁ מִשְׁפָּטְךָ שֶׁאָבַד בַּחַיִּים,
קְנֵה אֲוִיר לִנְשִׁימָה, גְּנֹב אוֹר לְעֵינַיִם;
לֵךְ סֹב עַל הַפְּתָחִים עִם יַלְקוּט עַל שְׁכֶם
בֹּא פִּתְחֵי נְדִיבִים וּשְׁהֵה עַל פַּת לֶחֶם;
וּכְבָר כָּשַׁל כֹּחִי בִּנְדֻדִים וָטֹרַח —
אֲהָהּ אֵלִי, אֵלִי, הֲיִתֹּם הָאֹרַח?
מֵרֶחֶם אֶל אַשְׁפָּה כַּסּוּחָה הוּטָלְתִּי,
לֹא רֻחַץ מֵחֶלְאָה בַּסְּחָבוֹת חֻתָּלְתִּי;
שַׁד צֹמֶק לִי חָלְצָה אֵם עֹטְיָה אֲבֵלָה
מִמֶּנּוּ מָצִיתִי אֶת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה.
מֵאָז שָׂם אֶת קִנּוֹ בִלְבָבִי צִפְעוֹנִי
הַמֵּקִיא בִי חֲמָתוֹ וּמוֹצֵץ אֶת אוֹנִי...
הוֹי אָנָה מֵחֲמָתוֹ אֶבְרַח אָנוּסָה?
גַּם חָיֹה לֹא אֶחְיֶה גַּם מוֹת לֹא אָמוּתָה!" („הרהורי לילה").

„גַּם עַתָּה עוֹד הִנְנִי תֹעֶה כַצֹּאן
אֶת גֵּוִי, אֶת חֲלָבִי וּבְשָׂרִי יִקָּחוּ
וְשֵׁבֶט הַנּוֹגֵשׂ לֹא יֹאמַר עוֹד הוֹן
עוֹד יִסְגֹּר עָלַי מִרְעֶה כָּרִים וָאָחוּ.
לֹא נֶחְקַר עֶדְנָה אִם יֵשׁ קֵבָה רְעֵבָה
בְּבִטְנִי הָרֵקָה, אִם גַּם אֲנִי אִישׁ...
לְעֵת־עַתָּה אֶנְשֹׁם וְאֶרְעַב בִּגְנֵבָה,
אֶתְפַּרְנֵס כַּכֶּלֶב שְׂבַע קָלוֹן וָרִישׁ." („אגרת קטנה").

ומקונן „היהודי הנצחי":
„לֹא! לֹא מִצָּרֵי שָׁאוֹל עָלַי יְהַלְּכוּ אֵימִים —
חַיֵּי הוֹנִיעָנִי — חַיֵּי הַשְּׁמָמִים.
לְמַד עֹל וּמַשָּׂא, הֵלֶךְ דַּל וְעָנִי
נֶאֱמַן בֵּית הָעֹנִי, זְקַן הַנְּדָדִים אָנִי!
אָבִי גָלוּת מָרָה, אִמִּי — דַלּוּת שְׁחוֹרָה.
לֹא! לֹא מִמַּקְלִי אֶפְחָד, לֹא הַתַּרְמִיל נוֹרָא
כִּי מֵהֶם אַכְזָרִים, מָרִים שִׁבְעָתַיִם,
חַיִּים בְּלִי תוֹחֶלֶת וּבְלִי אוֹר עֵינָיִם;

חַיִּים בְּלִי תּוֹחֶלֶת חַיֵּי רָקָב נִמְקִים,
צוֹלְלִים כַּעוֹפֶרֶת, טוֹבְעִים בְּמַחְשַׁכִּים —
חַיֵּי כֶּלֶב רָעֵב אָסוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת —
הוֹי, אֲרוּרִים אַתֶּם, חַיִּים בְּלִי תּוֹחֶלֶת!
הָאֵר אֵפוֹא, כּוֹכָב, נַפְשִׁי הַנּוֹאָשָׁה
מֵעֲבוֹדָה זָרָה וּמִגָּלוּת קָשָׁה.
הַאֲרֵךְ נָא אוֹרְךָ, הָאֵר בָּאֲפֵלָה, —
הִנְנִי וְהָלַכְתִּי, הִנְנִי וְאֵיחֵלָה...״ („כוכב נדח“).

אל מה שואף ועורג המשורר בעומק לבתו, הגידו לי, רבותי, באמת ובתמים. האם לאיזו „ארץ פלאות“, „ארץ אבות“ לפני אלפי שנים, כמו שחושבים אתם, או־כמו שחושב אני, לצאת לרוחה, לראות פני שמש ככל האדם בכל מקום שיהיה, ובלבד שנפטר (ולו גם חלק ממנו) מאותם הטלטולים והנדודים הנצחיים, מאותה הקבצנות העולמית שלנו, מאותם חיי הכלב שאנו חיים, מאותה הדלות החשכה, מאותם הבוז והקלון אשר נשא ונסבול כל הימים?

(עוד יבא).

מכתבים מגרמניה.

ט.

בחיים הצבוריים של כל עמי־התרבות לוקחת, כנודע, העתונות חלק בראש. בעצמו של דבר היא האפטורופוס לכל ענפי החיים המדיניים והקולטוריים; היא מושלת באמנות ובספרות היפה, ובמקצת גם בספרות המדעית; וכן היא מושלת בדעות ובמדות, במוסר ובחנוך, במסחר ובכשרון המעשים, בכל פנה שאנו פונים אנו רואים ומרגישים את השפעתה הגדולה. היא רואה וצופה הכל, מתערבת בכל דבר, מחוה דעתה, מבקרת, מהללת, מחללת, מריבה ופוטרת, מסכמת ומרחקת. קשה לנו לצייר במוחנו, איך אפשר לעולם בלי העתונים. האיש שישב בערב בתיאטרה וראה דרמה לעיניו, אינו מוצא די ספוקו במראה עיניו ובאותו רושם שעשתה הדרמה עליו, כי אם קורא למחרת היום בעתונו ושומע חות־דעת המבקר — וכדבריו כן יקום. לפעמים הקורא איש מלומד ומבין, והמבקר הוא סתם סופר פטפטן; ועם כל זה סומך הקורא על המבקר, אשר דבריו יקבעו בדפוס. הדבר הקבוע בדפוס — לו נתונה השפעה מיוחדת במינה, אשר קשה לעמוד על טבעה ועומק הפסיכולוגיה שבה. העתונות היתה בימינו אלה לעין „מניע ראשון“ בגלגל החברה המדינית; היא המקשרת והמחברת את אטומי־החברה ליצירות שלמות.

מכל מיני העתונות אשר בעולם הקולטורי מכיר אני ביחוד בטיב העתונות הגרמנית. אותה חפץ אני לברר בלי שום נטיה עצמית. מסתכל אני בה כמו שמסתכל החוקר הטבעי בנושא ענין של מחקר.

לשעבר היו העתונים הגרמנים „בעלי צורה". כלומר: לכל מכתב־עתי היתה צורה מיוחדת, טפוס קבוע, מטרה בפני עצמה, וזאת לדעת, כי בכלל משונים החיים הצבוריים בגרמניה מן החיים בשאר המדינות. הם אינם מתרכזים במקום אחד, בעיר הראשה, כמו שנוהג הדבר, למשל, בארץ פרנציה, שם כל הערים והמחוזות אינם אלא פרוזדור לטרקלין. כלם בטלים וטפלים לגבי פרים העיר הראשה. לא כן בגרמניה. ברלין היא עיר הראשה של פרוסיה ושל גרמניה, אבל יש חיים מדיניים וקולטוריים גם בערים אחרות. לפסיאה היא מרכז הספרות המדעית ומסחר הספרים בכלל; מינכן היא מרכז האמנות היפה. ואפילו בערי המדינה יש חיים צבוריים. ולכן אנו מוצאים עתונים גדולים וחשובים בערים חוץ לברלין. ולא זו בלבד, אלא כי „העתון הקולוני" היוצא בקולוניה „והעתון הפרנקפורטי" היוצא בפרנקפורט עולים בחשיבותם ובתמציתם ובהשפעתם על כל העתונים היוצאים בברלין. רבוי הגונים בחיים הצבוריים של עם גרמניה הביא בודאי תועלת רבה להתפתחות הקולטורית של העם הזה. החיים האלה התגלמו בעתונות הגרמנית המתפצלת והנפרדת למינים שונים. בכל עתון חשוב של ערי־המדינה אתה מוצא עצמיות אישיות מין מיוחד. אין העיר הראשה בולעת את החיים הצבוריים של כל המדינות.

לפני עשרים שנה, בערך, היתה תמורה גדולה בעתונות הגרמנית. השעה היתה ראויה לכך. בעת ההיא חש העם ליאות ועיפות בריב המדיני למפלגותיו השונות. האידיאלים המדיניים הפסידו את צורתם. „הלוחות הראשונים נשתברו ואחרים לא באו עוד במקומם". אז עמד איש אחד בברלין וחדש רעיון של ערבוב הצורות". הוא הכריז ברבים: רב לכם לעסוק בשיחות בטלות של המפלגות המדיניות, שהן להג הרבה ויגיעת בשר. נרחיק את הוכוח והפלפול בשאלות מדיניות, ובמקומם נביא ענינים שיש בהם ממש, מעולם הספרות, האמנות והחקירה המדעית. האיש הזה יסד את העתון „השקפה יומית", אשר בתחלה יצא רק פעם אחת ביום. ואולם בראותו, כי קהל הקוראים התרגל כבר לעתונים היוצאים פעמים ביום ומבשרים חדשות, בטל את רצונו מפני רצון הקוראים והשלים את חפצם.

העתון הזה היה מכוון כלפי המשכילים שבעם; אבל באמת לא מלא את תפקידו, להיות עתון חפשי מכל נטיה צדדית, להסתפק בידיעות מדיניות כלליות, ברשימת המאורעות בלי פירוש ובאור, ומבלי לחות דעה, כי אם בהיות שקוראיו היו מבתי האמידים והמשכילים, פקודי הרשות, בעלי אחוזות גדולות וכדומה, לכן היה באמת לעתון קונסרויטיווי־אנטיסמיטי; ורק השתמר מן החריפות של הפולימיקה הספרותית, מן העוקצים החדים, מן הקיצוניות.

ואולם בימים ההם קם איש אחד בברלין, ושמו אוגוסט שירל, אשר יצר תקופה חדשה בעתונות הגרמנית. הוא יסד בברלין עתון בשביל העם, שיהיה מחירו בזול גדול ויביא כל דבר אשר צריכים לדעתו בכל פנות העם. העיקר היתה לו הסינסציה, ידיעות מכל קצוי־ארץ בסגנון מפליא ומבהיל. וכמובן שקד על הרבי־ להיות תמיד מן „הזריזים המקדימים", למהר ולהחיש את הידיעות טרם שהחזיקו

בהן שאר העתונים, ואת המאורעות פרט בכל פרטיהם ופרטי פרטיהם. שרפה גדולה כי היתה, למשל, בשיקגו — והעתון „לוקל־אנציגר" (כך קרא לעתונו) הביא תיכף ידיעה מפורטת על דבר המאורע הזה בגוזמאות והפלגות. נערה שנתפתתה בפרים ורצחה אחרי כן את נפש המפתה — בעתון „לוקל־אנציגר" באו תיכף רשימות ביוגרפיות של הרוצחת והנרצח, ציור בגדיהם וקלסתר פניהם, וברבות הימים הוסיף העתון הזה להביא ידיעות חשובות באמת מכל אפסי־ארץ, כי העמיד לו סופרים ומודיעים בכל מקום ומקום, ולא חס על ההוצאות המרובות להמציא לקוראיו ידיעות טלגרפיות מפורטות. באופן כזה היה עתונו ברבות הימים לדבר השוה לכל נפש. ואפילו נקיי־הדעת שאינם מוצאים קורת רוח ברוב הסינסציות ובסגנונו המבהיל — ובימים האחרונים גם בחניפתו שהוא עושה „כלפי גבוה" — כבר אנוסים הם למנות על העתון הזה בשביל הידיעות הרבות הקבועות בו. ובפרט בשעת מלחמה או בשעת מאורעות אחרים היוצאים מגדר הרגיל. העתון „לוקל־אנציגר" מונה מספר חותמיו לערך רבע מיליון.

אבל לא החותמים הם לו העיקר. חושב אני, כי במחיר הנמוך שקבע לחותמיו, הוא מפסיד בכסף ההתימה. העתונות הגרמנית עומדת על המודעות ועתונים שאין להם מודעות רבות מתקיימים בקושי. העתון „לוקל־אנצינר" עשה והצליח באופן מפליא. המודעות שבו הן מקור הכנסה גדולה ומעשירות את אוגוסט שירל. לפני עשרים שנה היה אדם עני ובידו אין כלום, ועתה הוא עשיר מופלג. ובעשרו נכה לבו ועשה את עתונו לחצי אופיציאלי ועושה חונף לתקיפים. דבר זה לא יעשה משום טובת הנאה, אלא מרדפו אחרי הכבוד. כבר זכה לאותות־כבוד מצד המלכות ואומרים על קיסר ווילהלם, שאינו קורא בשום עתון זולת ה„לוקל־אנציגר".

העתון הזה בנה אב ליצירות ספרותיות כמותו בכל עיר גדולה בגרמניה. ממנו למדו ספיקולנטים אחרים ועשו כמוהו. עתונות בלי צבע וגון מיוחד, בלי מטרה מדינית, בלי טעם ספרותי, בלי אידיאל — ורק בשביל המטבע. האמת נתונה להאמר, כי גם לפני התקופה הזאת כבר היתה העתונות לעסק שבממון. אבל עוד לא היתה הזוהמא עולה ומבצבצת לעין רואים ועוד לא נהגו לתבוע בפה: עסק ועוד הפעם עסק. עדיין התבוששו וכסו מערומיהם בעלה-תאנה. ורק בעשרים שנה האחרונות קבלה העתונות הגרמנית צורה מכוערה זו, להרחיק כל תכלית מוסרית ולשים עינה רק בכסף. הרדיפה אחרי החותמים ואחרי המודעות — זוהי עיקר שאיפתם. המטבע ורק המטבע. יודעים הם, כי המודעות יבואו להם רק ברבות חותמיהם, וכדי להרבות מספר החותמים הם משתדלים לצאת ידי כל הדעות, לעשות חונף לכל אדם, להתרחק מכל אמת ברורה. מטעם זה הם מספיקים לקוראיהם — בכדי שלא יבואו לידי שעמום — בסינסציות, בהפלגות וגוזמאות, מפטמים אותם בהבלים, בפיקַנטריוֹת, בשיחות הבטלות, עושים את העיקר טפל, ואת הטפל עיקר. בענינים מדיניים הנכנסים בגדר המחלוקת ופירוד הרעות נוהגים לקצר, לגמגם בלשונם, להבליע הכל בנעימה, או לדלג עלידם כל עיקר. ולעומת זה הם מרבים לספר על דבר מאורעות שאין להם ערך מדיני. פגישת־מושלים כי תהיה, הם שולחים סופרים ומודיעים ופוטוגרפים, חיל כבד מאד, להודיע כל דבר בדיוק גדול ובפרטות: כיצד נפגשו המושלים, איך חבקו זה את זה, איך הסתכלו זה בפני זה,

תואר בגדיהם ובגדי השרים העומדים סביבם, מה אכלו, ובאיזה סדר אכלו, מה שתו, מה שם היינות, היכן גדלים היינות הללו, בכמה עולה מחירם, איך קשטו את רחובות העיר לכבוד האורח החשוב, מי עמד לקבל פניו, איך היתה קבלת הפנים. את ספוריהם אלו הם מתבלים לפעמים בשיחות בטלות, בפטפוט ריק, בלהג הרבה, או גם ברכילות ולשון הרע. והעיקר לריפורטרים אלו, לרחוק איש רגלי רעהו ולהקדים זה את זה. וכל הגדול בחוצפתו גדול על חברו בכשרונו.

כאשר היתה בחירת האפפיור החדש בקיץ שעבר, ראו ברומי ריפורטרים רודפים אחרי הקרדינלים בדו־אופנים להציל איזה „חידוש" מפיהם.

מלבד קצת העתונים הזקנים, שלא אבו לשנות את תכנם ופניהם מפני המנהגים החדשים, גרמו העתונים החדשים מהפכה שלמה בספרות העתית בגרמניה. וגם ה מ ו ס ר שבהם נפסד הרבה בימים האחרונים.

כבר בררתי, כי העתונים הגדולים עומדים בעיקרם על המודעות, בשביל שמחיר החתימה היא בזול גדול מרוב ההתחרות שביניהם. ובהיות הדבר כן, מובן כי המודעות מושלות בהם, והמוסדים המסחריים הגדולים הם בעיקרו של דבר גם בעליהם ואפטרופסיהם. הבנקים הגדולים נותנים מודעות ומשלמים במיטב כספם, ויחד עם זה הם קונים את העתונים, בכדי שלא יביאו בעמודיהם דבר שלא כרצונם, רצון השולחנים העשירים. והוא הדין בכל המוסדים האינדוסטריאלים והמסחרים, בתיאטראות, בתי־זמר, הוצאת ספרים. וכמה מיני רמאות נעשו באופן זה, כי חפו עליהם העתונים או גם הפכו בזכותם במחיר המודעות. עתון לא־תלוי בדעת אחרים הוא דבר רחוק מאד, מפני שאפילו אם אינו תלוי בדעת הממשלה הוא תלוי בדעת איזו סינדיקאות.

עוד לפני כמה שנים כתב הסופר הנודע פ ר נ ץ מ י ה ר י נ ג חבור מיוחד במקצוע זה בשם: „הממון והעתונות". בחבורו זה גלה הרבה מן הזיוף והשקר, אשר שקועה בהם העתונות הגרמנית, יען כי עתה אין הסופר והספ־ות עמודי התוך של העתונים, כי אם בעל העסק והמודעות, והרבה דרכים לבעלי העסקים להשפיע על העתונות. למן הימים ההם עוד גבר הקלקול הזה, וכמעט שאין לו עוד תקנה. העתונות חדלה להיות מלאכת־מחשבת, אלא היא מלאכה שאין בה חכמה. העורכים מצרפים ומדביקים את הידיעות הטלגרפיות הבאות להם מכל קצוי־ארץ, ועל השאר משגיחים — — ארוני העתון, שלא יבולע לעסקו.

קצת היה עוד עכוב בדבר ההתפתחות הזאת: התחרות העתונים זה בזה. בימים האחרונים נעשתה חדשה: העתונים הגדולים מושכים אליהם את קצת מחבריהם, באופן שנמצאים רובם ביד אחת. אוגוסט שירל קונה איזו מן העתונים, ויתרם קונה אם רודולף מוסי או אולשטין. ולא ירבו הימים, והעתונות הגרמני תתרכז בידי שנים שלשה אנשים תקיפים, והם יעשו בה כרצונם. כבר החלו לקנות גם עתונים מערי־המדינה ולצרפם לעסקיהם בעיר הראשה, באופן שיהיו העתונים בערי המדינה כעין סניף לעתונות הברלינית. פה אפשר שיהיה עיכוב בדבר. אין ברלין חביבה כל כך על ערי המדינה, וכל דבר הבא משם השוד בעיני יושביהן. בערי המדינה מקפידים על חירותם המוסרית ועל עמידתם ברשות עצמם, לכל הפחות בעניני ספרות ואמנות. אפשר שהפטריוטיסמוס המקומי יעמוד גם בפני האלהים האדירים: שירל, מוסי ואולשטין.

מלבד העתונות היומית יש לעם גרמניה עתונות שבועית וחדשית. הראשונה היא מדינית, והשניה היא ספרותית ומדעית. בה אנו מוצאים גם כן צורה מיוחדת, וכמה מן העתונים הספרותיים השפיעו הרבה על ההתפתחות הקולטורית של גרמניה. נקח, למשל, את העתון השבועי הנודע „גרטנלויבע", אשר עם כל מגרעותיו וחסרונותיו עלינו להעיד עליו, כי בו התגלם עשרות בשנים הטיפוס „הבעל־ביתי" של הגרמנים. לא בשביל יושבי הערים הגדולות נועד, כי אם לבני ערי השדה, לנשים ועלמות מכתות הבינוניות של העם. אמנם נמצא בו גם הרבה מן האידיאליסמוס המזויף, מן הסנטימנטליות העשויה והמלאכותית; אבל עם כל זה היה שפוך עליו חן מיוחד. הוא התרחק מן ה ב ה ל ה של המרכזים הגדולים, מן הפיקטריה והחריפות. הקריאה בעתון זה היתה כעין משקה־הלימונה, מקרר ומרגיע ומשובב נפש. העתון המדובר בזה אב לכמה עתונים כיוצא בו, אשר נועדו בשביל המשפחה, כלומר בשביל הנשים והנערות.

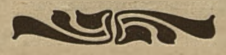
עתה בא עליהם הקץ.

שירל יסד לפני איזו שנים עתון שבועי, מקדש כביכול לספרות ואומנות: „השבוע". העתון הזה היא באמת טיפוס דורנו, דור הבהלה, הריקלמה הצעקנית הערבוביה, האגרולומסיה, טשטוש הצורות, הספרות המזוייפת. התמונות המובאות בו בכל שבוע ושבוע הן בלי נדנוד של אמנות, תמונות בנות יומן, ובאמת אינן אלא קריקטורות המפסידות את הטעם הטוב. מאמריו הם לרוב מחוסרי טעם, פטפוט מריבה וצביעות, שלא לנגוע בשום דבר על עמקו, כי אם לרפרף על שטחיות הענינים, כדי לצאת ידי חובת כל הבריות. כפעם בפעם הוא מביא גם מאמרים כתובים בידי אנשים חכמים מצויינים, כדי להשביח בהם את סחורתו. אבל הרואה בעין פקוחה יבין, כי לצורך הריקלמה באו המאמרים האלה, והחכמים „המומחים" מוציאים לשוק זה את פסולת סחורתם. ובאמת לא לפרי חכמתם מתאוה שירל, אלא לשמם, להשביח בו את עתונו ולסמות בזה עיני הבריות.

העתונים הספרותיים נסו לעמוד בפני הבריה החדשה הזאת, והשכל היה מחייב, כי יצלח דבר זה בידם, כי מי ימשך אחרי הגוול והכיעור הזה? אבל באמת נפלו זה אחרי זה ולא יכלו להתקיים. זהו ההפסד היוצא מיצירות ספרותיות כאלה: הן משחיתות ומפסידות את הטעם הספרותי. עכשו הכל להוטים אחרי החדשות, אחרי הסינסציה והפיקנטרים, ואפילו שיהיו בלי טעם ובלי שכל. העיקר הוא, כי היום נתפס איזה רוצח מפורסם, ולמחר ימצאו קלסתר פניו מצויר בעתון „הספרותי והאמונתי". היום שקעה ספינה בים, ולמחר ימצאו תמונתה. היום נצח סוס בהתחרות המרוץ, ולמחר יהיו עיניהם רואות את הסוס ואת רוכבו. לא הועילה לשאר העתונים צעקתם ומחאתם נגד היצירה הזאת של הספרות העממית, כביכול. סוף כל סוף נכנעו מלפני שירל, וכמעט כלם נכנסו לרשותו. עכשיו זכה במקחו וקנה גם את העתון „גרטנלויבע". הלויתן הגדול בלע את שאר דגי הים, ואלו שלא יכנסו עוד לפיו הרחב כשאול, לא ימלטו ברבות הימים.

עתידה העתונות הגרמנית, אם תוסיף להתפתח באופן כזה, לשוב לתוהו ובוהו.

בורגני.

בקֹרת.

„לוח אחיאסף“.

(סוף *).

חביב עלי שלום אש בין המספרים הצעירים, שנולדו לנו בשנים האחרונות, לא מפני שהוא עולה עליהם בכשרונו — שלום אש הוא נטורליסט ב„כלי שלישי“ ותפיסתו גם כן היא קטנה וצרה, אבל צנועה היא הרצאתו, וכעין ענוות יתירה נמצאה בהסתכלותו.

ולמה אכחד, ורוב מספרינו הצעירים מעירים בקרבי איזה חשד. רואה אני אותם, והנה כל אחד ואחד מהם כאלו חפץ להחריב במבטו עולמות שלמים. הם אינם מסתפקים בעטרת המספרים שהולמתם או שאינה הולמתם — כלם הנם מתקנים, מהפכים, מחדשים, בוראים, יוצרים. וכל החרדה והצעקה הזאת היא בשל מכנסים ישנים, שהרימו מאשפתות זרים. יש אצלם הרבה ניצוצים, אבל קול התרועה, ההולך לפני מחנם ומבשר לעולם את חרבנו ותקונו, קול התרועה הזה מרחיקני מעליהם ואין עוד ביכלתי להתחמם לאורם.

יוצא מעט מן הכלל הזה הוא שלום אש, שאין לחכו קול שופר. די לו, כי יש לו קהל שומעים, החפץ לשמוע את ספוריו ולראות את ציוריו. ואנכי אוהב לשמוע אותו כשהוא מספר. אמריקה חדשה אינו מגלה לנו, אבל דבר־מה ישנו בהרצאתו וספורו אשר משוך עליו חוט של חן: דבריו אינם עשוים ומלאכותיים — המלאכותית נחשבת בעיני צעירנו כסימן לאמנות דקה—הוא מספר לנו רק מה שראה וחזה, סגנונו אינו מעובד ואינו מלוטש, אבל הסגנון הוא שלו והדברים דבריו. וכל השומע אותם ירגיש תיכף, כי כן מספר אמן יהודי, שיש לו יניקה יהודית. אין לו אישיות מיוחדה, שתרעישנו בעוזה, אבל אישיותו היא רכה, מעט בכיָנית, רנשנית, הרוצה לפעמים לבדח את דעתנו בשחוק של רחמנות. וכל הדברים האלה מחבבים אותו ואת ציוריו על הקורא ועושים אותו לידיד אמתי, של הקורא. ואל יהא הדבר הזה קל בעינינו! לא רב מספר המספרים, שזוכים לזה.

ב„לוח“ נדפס מאת שלום אש הציור „מאי אכפת ליה“. השם הזה לכשעצמו וכן קוים אחדים מן הציור היו מתאימים יותר לציור קריקטורי: איש עושה מעשים, שאינם רצוים לו, נושא אשה, מוליד בנים רק בכח זה של „מאי אכפת ליה“. האין זה חומר טוב לקריקטורה, המתעסקת בקוים כללים, ואש־כל אומנתה היא הבלטת הצדדים הנלענים? אבל אמנותו של שלום אש אינה קריקטורית, היא אוהבת את ההרמוניה השלוה והרכה, אשר הרכבת קויה וצבעיה נוזלת כמים מפכים, וכן היא אוהבת להתיצב לפעמים ולהתבונן אל השטח החיצוני ולהתעמק כפי האפשר ולחטט במסתרי הנפש דברים, שאינם יכולים להתאחר ולהתרכב בציור קריקטורי, ובכן יצא

---

*) עיין „הדור“ חוב׳ כ׳.

לנו בציור „מאי אכפת ליה״ איזה ערבוב משונה, על פי המטרה והשם—קריקטורה, ועל פי אופן הסימון — מין ציור, אשר בפרטים אחדים הוא טוב וגם נעלה אבל בכללו הוא לקוי ופגום.

רוב בני האדם הנם במציאות נדחפים ומושפעים, העושים את מעשיהם רק בכח דחיפה חיצונית. כשהם נשארים בביתם ובסביבתם, שבאו לתוכה במקרה, או אפשר להם להיות „אזרחים טובים ומועילים״. הדחיפה של הרגילות והחנוך תכריחם להשיג את מטרתם, או יותר נכון את המטרה, שסביבתם הציבה להם: לוקחים נשים, מולידים בנים וגם אפשר להם לתפוס מעמד הגון בחיים. לא כן כשהם נעקרים ממקומם ומוטלים בסביבה חדשה ותנאים חדשים. הכח, שעקרם ממקומם מספיק להם רק לצעדיהם הראשונים, היינו רק להטלטול מעולמם הישן לעולמם החדש, ואחרי כן, כשהם נעזבים לנפשם בסביבה חדשה ותנאים חדשים, הרי הם דומים כאלו „החיים לא עשו עמהם שותפות״. הרגילות והחנוך, כח הרוחף שלהם, המתאים לעולמם הישן אינו מספיק להם בסביבה חדשה, וכח עצמם לתפיסת מקום בסביבה החדשה אין להם. וכה הם נשארים קֵרח מכאן וקרח מכאן: מעולמם הישן נעקרו ובעולם החדש לא נתרכבו. האנשים האלה, אשר נוכל לקרוא להם „נעקרים״ או „קרחים״, רבים מאד בכל העולמות, ביחור רב מספרם אצל העמים שעומדים בתקופת המעבר. ומפני זה גם בעולמנו העברי, הנמצא עתה בתקופת המעבר. הרוח המנשב בעולמנו העברי הוא חזק מאד, והוא עוקר את נערינו מקניהם, והוא דוחפם לעולמות חדשים. אבל רוב צעירינו, אשר בעולמם הישן היה אפשר להם — בהליכתם בדרך הסלולה — לתפוס להם בחיים איזה מקום, רוב צעירנו אלה הנם חדלי אונים לבצר עמדתם בעולם חדש, ולכן רבו כהם האמללים, היינו האנשים, „שהחיים לא עשו עמהם שותפות״.

ואחד מאלה „הנעקרים״ „והקרחים״ הוא מאיר זילברברג בציור „מאי אכפת ליה״. אבל שלום אש ראה ולא הבין מה שראה. הוא הכיר את הטרגדיה של אלו „הנעקרים״, שחסר להם כח הרוחף, אבל לא תפסה כהונן. וכדרכו בציור, רפרף עליה מבלי לנגעת בה.

כי „נעקרים״ כאלה, שעומדים מחוץ לרתיחת החיים, חיים על פי רוב בדמיונם וחלומם — זוהי אמת. אבל להבליט דבר כזה אפשר רק בקוים אחדים, ולא כמו שעושה אש בציורו, בזה שהוא מוסר זאת על ידי מחשבות והתפלספות ריקה על דבר „מי הוא ומה היה לו לא היה נולד״.

שלום אש מצא את הקוים הנכונים הנחוצים לציור נעקר או קרח כזה, תאות זילברברג לישיבה בבית הקהוה, הבאה מזה, שהורגל ללכת בדרכים סלולים ולהזהר על המעשים הרגילים, נמסרה באמנות. ביחור נאמנים ונכונים הקוים, בזמן שהוא מתאר, איך זילברברג יושב בבית הקהוה ומחכה למכיר, שיבוא ויגאלו; וכן חלוף המעונות, הוא שרטוט יפה. אבל הקוים האלה נמסרו בהתרשלות מעטה, מבלי שהאירם הציר כהונן.

כן מסורה באמנות דקה התקרביתו של זילברברג אל בתה של בעלת הבית. התקרבות, הבאה מתוך בדידות, שאיפה לאיזו דבר לא־נודע וגם על ידי תאוה

נסתרה, התקרבות כזאת מביאה את המתקרב להרגיש בלבו כמו שניות מוזרה: אחת, שאיפה לנערה צעירה ובריאה, האומרת כלה אהבה, והשניה, נתוח ובקורת של שכל קר. וכמה גדולה הרגשתו של שלום אש והכרתו את חייהם של הקרחים הללו בזה, שבהתודעות הראשונה אינו נותן לזילברברג לנשק את הנערה, וכן השרטוט בשעה שזילברברג „הסתיר את פניו בחיקה נדמה לו, כאלו הוא מחכך איזה דבר נודע לו מכבר, שאינו מענין אותו כלל. ואולם שפתיו מלמלו בלי משים: — מה אוהב אני אותך, מה אוהב אני". וכן בהתהלכו לבדו ברחוב, הוא מביט אל חלונה זקורא „חנה'לע חנה שלי, מה אוהב אני אותך". כל זה מראה, כי שלום אש מכיר את טבעו ואופיו של טפוס הקרח, וכי בנטיתו האמנותית הוא יודע להבליט את הקוים היותר דקים והיותר יפים. אבל שלום אש המבאר מקלקל את כל מה ששלום אש מצייר לנו. באוריו של שלום אש אינם נכונים. העצבות, התוקפת אותו בעת שהוא יושב בחברתה אינה עשויה בכונה תחלה, כמו ששלום אש חפץ לבאר לנו. כי אם היא בבחינת „איהו לא חזיה מזליה חזיה". כן שקר מוחלט הוא תיאור הארוסין: היא מסתכלת בפניו והוא מתרגז והוא אינו אומר דבר; זו היא אמת. אבל אינה אמת, מה ששלום אש מוסיף לבאר, כי זילברברג אינו אומר דבר מפני „מאי אכפת ליה". הביאור הזה, אשר ביד צייר קריקטורי היה לחידור טוב, פוגם ומקלקל את ציורו היפה של שלום אש. זילברברג אינו אומר דבר בשעה שהוא מתחנן, מפני שהוא מרגיש, כי כבר נפל בפח, והוא חדל אונים, שיעלה על דעתו להתפרץ ולהמלט. לולא היה חדל אונים, כי אז לא היה קרח, כי אז לא היה מה שהוא עתה בכלל; אז לא היה מתקרב אל הנערה. ואם היה מתקרב, היה יודע לכוון את שעת „הפליטה", אבל זילברברג הוא חדל אונים, איש בלי כח ובלי רצון, איש החי רק על פי דחיפות חיצוניות, ולכן הוא מניח לסביבתו לעשות בו ככל הנכון בעיניה.

הוא הוא שאני אומר: או צייר גאון, אשר בנטיתו האמנותית הוא מוצא את הגרעין הפנימי, או צייר בינוני, ורק שהוא בעל שכל חד ועמוק, אשר בשכלו אפשר לו להשיג מה שלא השיג בכשרונו. חסרונו של שלום אש, שאינו גאון, הוא: כי לא למד ולא התפתח עוד כראוי. חסר לו כח הנתוח וכשרון הבקורת, דבר, הנחוץ מאד לצייר אמן. הוא היה יכול להיות מן המעולים שבבינונים, אבל עליו ללמוד הרבה.

כן אנכי חושב לנחוץ להזכיר, כי מקרה ההצטלמות, באופן מסירתו של שלום אש, אינו מעלה ואינו מוריד בציורו „מאי אכפת ליה". המקרה הזה הוא מאותם המקרים, שרבים רגילים אצלנו לסמנם בשם „מחקר פסיכולוגי" ושבאמת, כפי שכבר אמרתי למעלה, אפשר לחשבם רק בתור חומר לחקירה פסיכולוגית ולא יותר. המקרה הזה בציור „מאי אכפת ליה" אינו הכרחי, והוא בא רק להפיל אימה על „יושבי קרנות" לאמר: ראו את „הביהמי" הזה, את אנורותיו האחרונות הוציא הקבצן הזה לתכלית ההצטלמות, ובכל זאת, כשנכנס בו רוח שטות, קרע את התמונות ואבדן. הזכרתי דבר זה, מפני שיודע אני כי במקרים כאלה נכשלים גם אמנים יותר גדולים משלום אש.

זהו חלק „ההסתכלות הנסיונית", שלפעמים נבלט בה הצד הטפל על הצד העיקרי. תרופות הנשים הזקנות, שהן נוחנות לאיזו מחלה, נוסדו על פי רוב על

„התבוננות נסיונית", והן מכילות איזה גרעין של אמת, אבל השכל ההמוני אינו יכול להשיג את הפשוט והטבעי, והוא מחפש תמיד אחרי הנסתר והנעלם, ובכן התרקמה מסביב לגרעין האמת קליפה דמיונית של דברים טפלים, כמו „שאיבת המים דוקא לאור הירח" ו„לישת העיסה דוקא על ידי בתולה תמה" ו„אפיתה בשבעה תנורים" ועוד דברים כאלה.

גם בהסתכלות חזיונית, שנוסדה על הסתכלות נסיונית, יקרה לפעמים כי המסתכל נכשל בדבר צדדי, שאין לו כל שייכות לגוף הענין, או לכל הפחות, לא נתברר עוד כראוי יחוסו לגוף הענין: למשל, האמן פוגש במציאות איזה טפוס שמלבב אותו, והוא מסתכל בו ותופס את שרטוטיו. מרוב התבוננות מתקשרים ומתאגדים אצלו הסמנים החיצוניים והקוים הפנימיים. וכשהוא בא לתארו בכתב, אז ביחד עם הקוים הפנימיים, הנחוצים להתמונה, הוא מתאר גם את הסימנים החיצוניים, כמו צבע השער, מראה הפנים ומדת הקומה, אם כי עוד לא נתברר על פי יסודות מדעיים יחוסם של הסימנים החיצוניים, או יותר נכון: המקריים, לגופו של הענין; היינו להקוים הפנימיים והקבועים. בדמיונו של האמן, או יותר נכון בהסתכלותו האמנותית התאגדו והתחברו הדברים הטפלים והמקריים עם הדברים העקרים והקבועים, ולכן כבד ממנו הדבר להפריד ביניהם, בשעה שהוא בא לתאר את הטפוס בכתב.

כדבר הזה קרה גם לשלום אש.

לנכון פגש בין מכריו. שהיו לו לסמל זילברברג, באחד שהצטלם וכתב על התמונות „לאות זכרון לו לעצמו", ואחרי כן קרע את התמונות ואבדן. והמקרה הזה התאגד והתאחד כל כך בדמיונו עם טפוס הקרח ו„הביהמי", עד כי מבלי כל סבה נכונה בא והעמידו באמצע הציור. ומובטחני, כי כשתשאלו את פי שלום אש, אז יבטיחכם, כי המקרה הזה הוא השרטוט היותר טפוסי והיותר עמוק בציור „מאי אכפת ליה", יען כי במוחו היה המקרה הזה לסימן המעורר את כל התמונה. אבל רק בעל שכל המוני יכול לבא לידי טעות בזאת ולחשוב, כי סימן ארעי ומקרי כזה יכול לפעול על הקוראים, שאינם רגילים בו.

* * *

איני יכול לנתח את יתר הציורים שב„לוח", מפני שירבו הדברים יותר מדי, ולכן הנני לעבור עליהם בסקירה קלה ולהשמיע את משפטי בתור פוסק ולא בתור מנתח. כשרונות מעטים מצאתי ביתר הציורים, ועוד פחות מזה מצאתי בהם היכולת לעשות דבר מה.

„בעל רע" מאת ב. גאנעל נכתב בלי שום כשרון. בעל רע הוא לפי דעתה של בת „בעל הבית" איש משכיל, ציוני, סופר בעתונים, בעל נפש רחבה ומרגישה. כל רעתו היא בזה, שאינו מעורב עם בריותיה החנונים. זהו כל החידוד שבספור הזה. והוא מזכירני את הלצות המשכילים נשמתן עדן, הנשמעות עוד גם עתה בהתיאטרון היהודי על החסידים, על כי הם מעקמים את המלים האשכנזיות וקוראים לתיאטרון תריאטר, להמשחקים — חזנים ומשוררים ולהמשחקות — פרוצות וחצופות, חידוד עוקץ, אשר רק בן השכונה יכול להתענג עליו. וממש באופן כזה נוהג ה' גאנל. לענה של אותה אשה על אספות הציונים, הוא ממש כאותו הלעג של החסיד בהלצות המשכילים בבואו ל„התיאטר". איני מכחיש, כי אותו הספור, אם היה נכתב ביד

בעל כשרון, אז היה ספור טוב, כמו כל דבר טוב, הנכתב ביד בעל כשרון. אין בחומר הזה רעיונות חדשים, אבל הניגוד הנפשי, שבין שני עולמות קבועים וברורים הוא דבר המושך את הלב מאד. יש בחומר הזה נקורות מזהירות, שביד בעל כשרון היו יכולות להיות לאבוקות מאירות, אבל נאגל אינו מומחה לדברים כמו אלה. אופן ההרצאה כבר מספיק להוכיח לנו את העדר יכלתו של המספר הזה. הוא מניח לבת "החנוני" לספר את כל הנוגע ל"בעל רע" בתור מעשה שהיה, ובאופן כזה עובר לפנינו הבעל הרע, שהוא העקר בספור, כמו צל מטושטש.

„התרנגול הקטן", ספור מאת ז. י. יפה, כתוב בלי שום כשרון ועשוי על פי הריצפט הידוע: מלקטים ומאספים רגעים בודדים, שהם לעצמם נמסרו בלי כל כשרון, ומן הרגעים הבודדים האלה עושים ספור שלם. והאדונים המחברים שוכחים, כי ההבדל בין הסקיצה והספור הוא זה: הסקיצה מבליטה את הרגעים הבודדים והספור מאחדם ומאגדם בקשר טבעי והכרחי.

„הילדות" מספר הזכרונות לשלמה האלקושי. דברנות יתרה מטובלת במעין של דמעות. הרושם הוא, כאלו נשברה ספינתו של המחבר „בים החיים", ויש לו נגעונים לילדותו, היינו לאותה העת שלא היתה לו ידיעה, לא בנוגע לספינה ולא בנוגע לגלי ים החיים הזועף. בכל הדברנות היתירה לא עלה בידי המחבר לחבב עלינו את ילדותו.

„יצר הרע של אביב", מאת ש. ב ן־צ י ו ן, הוא פיליטון טוב ולא יותר.

וצעירינו פקחו זה עתה את עיניהם להסתכל בעולם החיצוני, וכמו שכרון עז תקפם, והם מתלהבים לכל דבר, שהם רואים. והם עושים עלי את הרושם, כמו ציירים צעירים, הנוסעים בפעם הראשונה בארץ אטליה. כל אבן חלקה, שהם מוצאים בדרכם, הם מסמנים אותה בספר הסימון; הם חושבים זאת כחומר לציוריהם הגדולים. רושם כזה עשו עלי הסקיצות „אידיוט", שמחברה, ה' היילפרין, קוראה בשם מחקר פסיכולוגי, והסקיציה „משיח", שמחברה, ה' ליפמאן, קוראה בשם ציור.

בכשרון נכתבה התמונה „יחיאל הרופא" מאת מ. בן־אליעזר. הטמפו של הספור, שאין בו כל זחילה ורגשנות, מעיד, כי להמחבר נצוצים גדולים; עליו רק להוסיף לעבוד ולשכלל את כשרונו. הנני מודה, כי סקיצתו של המחבר הזה ב„השלח" בשם „צער גדול בנים" עשתה עלי רושם רע.

„זווג שני", תמונה מאת א. מ. ג ו נ צ ר, עושה רושם טוב, אם כי בכלל היא מלאה הרבה פנימות. ההרצאה היא מעין אותה שהיתה נהוגה אצלנו עוד לפני שנים מועטות ואשר עוד גם עתה אינם יכולים מספרינו הצעירים להפטר ממנה, והיא: בוחרים נקודה אחת, וממנה הולך הקולמוס ומתרחב ומתפשט אל הנקודות האחרות שבעבר. מובן מאליו, כי באופן כזה נעשית ההרצאה למסולסלת ואי־טבעית. בכלל מטושטש מאד כשרונו של גונצר ולא קבל עוד את צורתו הקבועה.

נשמתו של א. מ. ג ו נ צ ר, כפי שאפשר לדון על פי תמונתו זו, היא מאותן הנשמות, האוהבות להתכוץ בשעת בין השמשות לפני האש, המתלקחת בתנור, לפסוק מלהרגיש במרוצת העת ותנועת החיים, למען התענג ביותר על מעוף הרמיון. כבר הוא מכחולו של גונצר, ועד שהוא עושה קו אחד עוברת כל הסקיצה. ואנכי הנני מתפלל לצעירים מהירים בעלי תנועה כבירה, השואפים החוצה לתוך רתיחת החיים.

הרושם הכללי, שעשה עלי „הלוח" נחלק לשנים: אחד בתור איש פרטי, שיש לו תביעות אמנותיות, והשני, בתור יהודי, אשר לבו ער לתחית הספרות הלאומית. הרושם שקבלתי בתור איש פרטי אינו רושם מיוחד. „הלוח" הזה הוא מאסף חשוב בכמותו ומשוכלל מעט בחיצוניותו, שאפשר לקרוא אותו, אבל גם אפשר להפסיק באמצע. „הלוח" לא פעל עלי פעולות מיוחדות, אבל גם לא הרגיזני ולא היה עלי למשא. בכלל הוא מאותם הספרים, אשר קריאתם אינה עליך למשא, אבל אם גם לא תקרא אותם לא יחסר לך דבר. בקצרה: מאסף, שאפשר לבלות בו את העת ולא יותר.

ואולם יותר טוב ויותר גדול הרושם, שקבלתי מן ה„לוח" בתור יהודי, אשר לבו ער לתחית הספרות הלאומית. ה„לוח", במקצוע זה, הוא אחד מן המאספים היותר הגונים. הככבים הישנים לא הרבו לאצול על ה„לוח" הזה מאורם; כמעט כל עוזריו, מלבד בחלק השירה והפובליציסטיקה, הם צעירים וחדשים. אין כל סכנה, אם נכשל העורך לפעמים בכשרון שלא נתבשל; בכל אופן יש להם להצעירים שאיפות חדשות והתעוררות חדשה. אין כונתי לפלונתותיהם של חילק ובילק בעתונותנו היומית — כי אם לאותה הספרות, אשר שליתה מתרקמת בחשאי ויצוריה נולדים מבלי קולי קולות. הנני עובר על סקיצותיהם ותמונותיהם של ברנר, אש, טשרניחובסקי, וגם על אותן הסקיצות, שהן נרועות ביותר, ולי מתברר הדבר כי השאיפה לאמנות המורגשת בעת האחרונה בספרותנו החדשה בכל פגימותיה הרבות, ובכל דלותה, נותנת לנו עם כל זאת איזה דבר. אמת כי אין אנו עומדים עוד בתקופת היצירה, ואולם אפשר מאד כי עומדים אנחנו עתה בתקופה שלפני היצירה האמתית. אין עוד בקרבנו יוצר, אבל אפשר מאד כי כך היא ההתחלה והמבוא לאותה התקופה שאליה אנחנו מיחלים.

סופרינו כמו זה עתה פקחו את עיניהם לראות את העולם ומלואו, ובעליצות יתירה הם מסתכלים על סביביהם, וממהרים לרשום בספריהם את כל אשר הם רואים. הם אינם מבינים עוד כראוי את תוכן החיים, הם משעשעים את עצמם בהסתכלותם השטחית והחיצונה, אבל גם הדבר הזה כבר הוא צעד לפנים.

את ספרותנו החדשה המשילו לתהום של „תהו ובהו", אבל יש כי על פני התהום כבר מרחפת רוח אלהים.

ווינא. י. א. לובצקי.

הערת העורך. נותנים אנחנו מקום לדברי הבקורת האלה, למרות אריכותם היתירה ולמרות מה שהם מתנגדים ברבם לדעתנו בנוגע לפרטים רבים ולהשקפתנו בנוגע להספרות היפה בכלל. המחבר הנכבד באריכותו כותב לפעמים על דבר שורה אחת דף שלם ועל דבר דף אחד שני גליונות, והוא תולה בצוארי ציון קטן, שאינו אלא יליד רגע, מסכתא שלמה של דינים ופסקי הלכות, שהיו טובים ונכוחים לחבור העשוי מדורות. עד כמה תמך המחבר על הרגשתו הסובייקטיבית רואים אנחנו ממשפטיו על מספרים כיהודה שטיינברג או כש. בן-ציון, שכפי הנראה לא עמל כלל להכיר את התכונה העצמית שלהם. ואולם „הדור" השב לו לחובה לתת עם כל זאת לפני קוראיו את המאמר כמו שהוא, משום ההערות הרבות דטובות והישרות שבו, ומשום השיטה הנתוחית שאחז בה המחבר ושסוף סוף תועלת גדולה יכולה לצאת ממנה לסופרינו הצעירים.

בַּדְּמָמָה.

לְבַדִּי חָלַמְתִּי חֲלוֹמוֹת,
עֵת נַפְשִׁי לְאַהֲבָה בִּי כָמְהָה;
וְכִי עָבְרוּ אֶת־לִבִּי גַּעֲגֻעִים,
אָז שְׁפַכְתִּים אֲנִי עַל הַדְּמָמָה.

I.

בִּשְׁעַת בֵּין־הַשְּׁמָשׁוֹת הָרַכָּה,
כִּי תִלְחַשׁ בִּפְאַת־יָם לֶהָבָה
אָז יָבֹא חֲלוֹם רַךְ אֶל נַפְשִׁי
מִמָּקוֹם זֶה לֹא אֵדַע וַעֲצֵבָה.

עֵת עֵינַי לַמַּעֲרָב הַלּוֹהֵט,
יֵשׁ אֶשְׁמַע בִּלְבָבִי קוֹל מְדַבֵּר:
„מַה־תַּחְפּוֹץ בַּחַיִּים הָאֵלֶּה?
עוֹד מְעַט תִּקְוֹתֶיךָ תְּקֻבֵּר.

„עֵת שֶׁמֶשׁ הָאשֶׁר כִּי תַעַל,
הַלֵּב נָם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ;
וְשֶׁמֶשׁ צָהֳרַיִם לוֹהֶטֶת,
וְהַלֵּב קֵץ בְּאָשְׁרוֹ יָגֵעַ.

„וְשֶׁמֶשׁ הָעֶרֶב כִּי תִשְׁקַע,
רַק אָז תִּיף פִּי שִׁבְעָה וְתִלְהָט;
אָז תִּרְמוֹז לְךָ מִמֶּרְחַקִּים,
וְאשֶׁר לֹא־יָבֹא לְךָ תִּלְאָט...“

II.

בִּרְגָעִים שֶׁל־דְּמָמָה וּבְדִידוּת,
עֵת נִשְׁכָּח מִלִּבִּי הָעוֹלָם,
וְעוֹמֵד עַל שְׂפַת יָם הַחַיִּים
רַק יִמֹּג בְּאָזְנַי הֵד קוֹלָם,

אָז אוֹתֵךְ הָאִשָּׁה, אֲבַקֵּשׁ,
לְמַלֵּא אֶת רֵיקוּת לְבָבִי;

חֲלַף הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ
אֶת־דְּמוּתֵךְ לְלִבִּי אָז אָבִיא.

וּפֵרַשׁ מֵהֶמְיַת הָעוֹלָם,
וְנִשְׁכָּח וְרָחוֹק מִמֶּנּוּ —
אָז תִּהְיִי לִי אַתְּ עוֹלָם מָלֵא,
שֶׁאִתִּי בַּלֵּב אֶשָּׂאֶנּוּ.

יעקב שטיינברג.

אחרי־ריב.

ציור

מאת ז. שניאור.

קטטה נפלה בין אהרן הנגר ובין גרונה אשתו, ותוצאותיה היו קללות וגדופים וגם מכות־לחי. אמנם נפלו קטטות קטנות לפעמים בין זוגזה — ואולם ריב כזה כאשר עתה, קרה לאהרן רק זה בפעם הראשונה מיום חתונתו.

אשתו גרונה, אמת היא, היתה נרגנית קצת, ותמיד בקשה לה איזה פתחון־פה להתנפל על אישה ועל שני הפועלים אשר עזרו על ידו. בפרט בשעה שהיתה מעֻברת לא נשתתק פיה כל היום והיתה מתנפלת עליהם בחמה שפוכה ובנאוה. כרסה מובלט לפניה, כאלו הוא בא עליהם בטענה: דרך־ארץ, קלים שבקלים, דרך־ארץ!...

ואהרן לא אהב להתקוטט מימיו והיה מרכין ראשו כפעם בפעם תחת ברד קללות אשתו ועושה עצמו כלא שומע. וכשלא הועילה השתיקה היה עונה לה רכות: — חדלי נא, גרונה, את מי את מקללת? הן רק את עצמך!... או: — הן אשה צנועה את, ולא נאה לאשה כמוך לחרף את בעלה!... ובימי הריונה היה לוחש לה בחשאי: — גרונה, למה את מקלקלת את בריאותך על כל דבר נקלה? הן לא שמשון הגבור את... דבר זה יכול להזיק לו... להולד...

דיות היו מלים אחדות כאלה, להשביח את המון עצביה של גרונה. תכף כשהיתה שומעת דברים כאלה יוצאים מפי „שלומיאל“ שלה (כן קראה לו), היה קול צעקתה הולך ונחלש, והלך ונתרפה עד שנהפך לנמנום בלי סמיכות וקשר. קללותיה התחילו יוצאות מפיה מקוטעות ומעורבות זו בזו כאלו היו מתיראות מפני עצמן; וכדי שלא לצאת מחדר אישה כמנוצחת, היתה זורקת בו עוד שתים שלש קללות והיתה יוצאת.

קטטות כאלה אירעו כמעט בכל יום בשעת בישול הארוחה, ורק שחזרו האיש והאשה ונתפסו בשעת ארוחת־הצהרים.

כיון שהגיעה שעת הארוחה היתה גרונה קוראת לבתה הקטנה, הבכי־ה שבכל ילדיה, והיתה אומרת לה בקול גדול, בכדי שישמע אהרן:

— לכי ואמרי לאב ש ל ך שיבוא לאכול...

והילדה הקטנה והשמנה הולכת ומתנדנדת מצד אל צד כבר־אוז ונכנסת לחדר־החרושת, ואהרן ששמע את כל הדברים מתוך החדר השני כבר מחכה אליה בזרועות פתוחות ומחבק לה:

— נו, מה אמרה האֵם? — והילדה עונה בלשונה היא:

— אבי!... אמי... אֲמְיָה (אמרה), לכי וְאְמְיִ (ואמרי) לאב שלך, ש...ש...ש...

— שיבוא לאכול! מסיים לה אהרן בנשיקה.

— שיבוא לאכול... עונה אחריו הקטנה. ואהרן מצדו מוסר בפיה:

— לכי ואמרי לאמך, שאביך כבר הולך לאכול...

והפוסטפה החיה והקטנה הולכת ומתנדנדת מצד אל צד על רגליה העקומות והשמנות ומוסרת את דברי אביה לאמה.

ואהרן כשהוא נכנס לחדר האכילה, שהוא גם חדר המטות, הוא מנגב את ידיו הרטובות באלונטית ומברך "על נטילת ידים" בכונה ובעינים עצומות. וגרונה כבר עומדת אצל השלחן מופנה בערפה אל פניו, ומחלקת את הבשר.

כשהוא יושב לשלחן ובוצע את הפת, גרונה תוחבת בין שתי כפות ידיו את הקערה עם הבשר מבלי דבר דבר ומבלי הבט ישר אל פניו.

ואהרן גם הוא מתחיל מן הצד:

— ראו־נא, לי ה י א נותנת את כל הבשר, ובשביל עצמה ה י א משארת רק את העצמות. נו...נו...

ובאותה שעה הוא דופק במזלג על מנת הבשר שבקערתה ובודק את העצמות...

וגרונה מתאדמת קצת ועונה:

— אין דבר... אתה... אתה איש עובד... ואתה צריך לאכול יותר ממני... צריך אתה... וכאן אהרן חותך חתיכת בשר ממנתו ומניח אותה בזהירות לתוך קערת אשתו:

— את צריכה לאכול הרבה בשר... את צריכה... את הנך אשה רפה, את... ואני... הנני בריא כאבן, אני... וגרונה מניחה לו את החתיכה לתוך קערתו בחזרה והוא חוזר ומניח את הבשר לתוך קערתה היא, וכך נודדת חתיכת הבשר מקערה לקערה פעמים אחדות והזוג מגמגם זה "הא"... וזה "נונו", עד שמתפשרים וחולקים ביניהם את החתיכה. מכאן ואילך מתחילים לדבר ולהביט בגנבה איש בעיני רעהו, ואפילו צחוק קל מפוז על שפתי הבעל ואשתו. ובשעת האכילה של המאכל השני הם משוחחים כבר בחבה יתירה. וכשהם מכלים את הסעודה ומברכים "ברכת־המזון" מחליק אהרן את ידה, קם מן השלחן ולובש את סנור־העבודה ונכנס לחדר השני מרי חשבו בלבו:

— סוף סוף אשה טובה, בלי עין־הרע... חי נפשי, אשה טובה...

וגרונה גם היא מהרהרת:

— למה אני מקללת אותו?... הן הוא, בעצם, בעל טוב, באמת, בעל טוב...

וממחרת בבקר, או גם באותו יום בערך, כבר חוזרת גרונה ומתנפלת שנית על אישה, ממטירה עליו גדופים וקללות ובאה עליו בטענה, שרוא, "שלומיאל" כמוהו, לקח לו אשה חשובה כמוה ואינו שוה אפילו את כף הסנדל שלה, ועל זה "ש־רצפת

החדר אינה נקיה", "ומדוע הוא לוקח לו עוזרים מנולים כאלה המתעצלים לעשות קטנה או גדולה", ומשום מה "היא גרונה, צריכה לעבוד ולעמול יותר מכפי כחה מבקר ועד ערב, והוא, "שלומיאלי" זה, יושב ומפהק" — ועל דבר זה ועל דבר פלוני; ומשום מה? ועל שום מה? ומדוע? ולמה?...

ואהרן מחריש.

אכן היום קרה דבר יוצא מן הכלל.

השעה השתים עשרה בצהרים. יום קיץ לוהט מורנש בעד החלון. אהרן יושב ומצייר תבנית פרחים על גבי נזר־עץ הנועד לכלי־בית, ושני עוזריו עומדים ומקציעים קרש רחב הנועד לשלחן חדש. הם עובדים בחריצות ומזיעים, ושבבי נסורת העץ מתעופפים בשריקה בכל החדר. אהרן מצייר ולרגעים הוא משליך מידו את הקנה אשר בו הוא עושה את המלאכה ונשען על דופן כסאו בראשו. נראה שהוא שרוי היום בצער.

אל "הנבירה" שבעיר הביא היום בבקר קמודה חדשה אשר עשה בשב ילה. הקמודה לא ישרה בעיניה, ובפרט היתה שרויה בתרעומות, והתחילה ממשמשת בהקמודה ומעקמת את שפתיה על כל מישוש ומישוש; וכשהתחיל אהרן לבאר לה ששועה היא, התאדמו פניה מאד והתחילה להשליך ארצה את כל מה שבא לתיך ידה, והבריזה בקולי־קולות, כי לא תשלם לו אף פרוטה אחת במחיר מלאכה גרועה כזאת, כי אף על פי שהיא גבירה, אין היא רוצה כלל עם כל זאת שמעותיה ילכו לטמיון על דברים שאינם לפי רוחה.

ואהרן עמד נבהל ושתק, ורק טפות זעה הזהירו על גבי מצחו ולבו דאב בקרבו מאד.

והוא שב הביתה מר וזעף, והתחיל לצייר בלי שום חשק. הוי הגבירים והגבירות! רק השטן הסית אותו הפעם לעבוד שלשת ימים בשביל גבירה. מעולם לא היה לו שום עסק עם הגאים הללו, תמיד היה שיחו ושינו עם בעלי־בתים פשוטים, והם היו נהנים ממנו והוא היה נהנה מהם — ועכשיו הנה נפל בפח הזה. את הקרשים היותר טובים נתן, את הצבע היותר מבהיק בחר לה — הן גבירה היא — ועתה כשהוא בא על שכרו: הא לך שכר טוב!

ובעודו מהרהר ותוהה על העולה אשר נעשתה לו, והנה אשתו גרונה נכנסת החדרה, הומה וזועפת גם היא, וכרסה מובלט לפניה.

— ראו נא, יהודים, כיצד יושב לו "תלמיד חכם" זה ברחבה ועושה לו ציורים! ציורים הוא מצייר לו! — ומה שהשפחה המנוולת יושבת לה בידים משולבות ואינה רוצה לצרף אגודל לאצבע — דבר זה אינו נוגע אליו כלל. ומה שאני אשה חולה זכורעת כל היום תחת עבודת־פרך ממש — דבר זה אין כלל עסקו. כלום רואים אתם? הוא יושב ועושה לו צעצועים. רבונו של עולם, הלואי שנתיבשו לו ידיו ורגליו וכל אבריו עד שלא יוכל לזוז ממקומו!...

ואהרן שומע ומחשה ומוסיף לצייר.

ולגרונה נדמה שהוא מחשה בכונה, בכדי להרעימה, והיא לא הסכינה כלל

לדבר זה; תמיד היה עונה לה רכות בשעת תרעומה כזו. ודבר זה הוא שהגדיל את כעסה פי שנים.

— למה אתה נאלם „שלומיאלי"? הלואי שתאלם לנצח! תחת אותה הבתולה המנוולת, שאינה עושה כלום, היתה כל המלאכה עלי. עלי לנקות ולפנות את כל החדרים. רבונו של עולם, הלואי שפניתי מן הבית גם אותך! והוא עוד זה בא עם פועליו המנוולים ומרפשים את דהדרים ומטילים כפיסים וסחי ומאום בכל מקום עד כדי הקאה. הלואי שנחנקתם כלכם יום אחד! מדוע אינכם מנקים סמרטוטי נעליכם? —פנתה פתאם אל הפועלים—מדוע אינכם מנקים אותם קודם שאתם נכנסים אל ב י ת י? כמה פעמים אמרתי לכם דבר זה? הלואי ש...ש...ש...

כך כלתה גרונה ברתיחת פתן ותשעל מרוב הקצף ומשפעת הקללות שבאו פתאם לתוך גרונה ולא יכלו להתפרץ כלן בבת אחת. —

והפועלים הוסיפו להקציע את דף השלחן בחריצות ובקול רעש, כדי להום ולבלבל את הסער הנחך על ראשם וגם אהרן הוסיף לחשות, ורק הרגש הרגיש שבלבו מתחיל להתרקם איזה דבר קשה וקר, שכמוהו לא הרגיש כלפי אשתו מימיו.

וגרונה מתמרמרת עוד יותר, מעקמת את פניה במין העויה של אדם אשר שכין מלוטש מונח על צוארו.

— מה יהיה אחריתי?... עד מתי עלי לסבול על ידך „שלומיאל", שאינך כדאי אפילו את צפורן אצבעי הקטנה! עד מתי עלי לסבול על ידי „הבתולה" הארורה שלך, הלואי שלא תקום ממקומך, והכל משום שאינך מוחה בידה. ואולם אנכי מבינה את הכל! השפחה היא בריה יפה... יפה יותר ממני... האם אינני מבינה?...

בלב אהרן התגעש פתאם אותו הדבר המר והקשה שהרתיח את קרביו ועיני העוזרים המפיקים לעג של השד חודרות לו, והוא קופץ ממקומו כאלו נשכו נחש וקול מוזר מתפרץ מגרונו:

— דומי, כלבה!...

— מ—ה—ה? מושכת גרונה מפיה הברה של תמהון וחלחלה. דברים כאלה לא שמעה עוד מפיו מאז שהיא מכירה אותו. מה? עוד זאת אתה מעיז להגיד לי? — הא לך, הא לך!...

עוד רגע והיא זורקת לו בפניו ובראשו את כל כלי עבודתו.

מעל ראשו של אהרן נופלת הירמולקה המשומנת. שערותיו נעשות פרועות והוא נשאר באמצע החדר. הכל מביטים עליו בלעג נצחון, אפילו הקירות והתקרה לועגים לו, אפילו הירמולקה שלו המבוללה בכפיסי עץ לועגת. חמתו מתלקחת ברגע אחד, פניו מתאדמים כדם, והוא מרגיש שעליו לקחת נקם, נקם... בראשו ערבוביה וערפל, ושכור חמה הוא מתנפל על גרונה בשאגה מטורפת ונותן לה מכה על הלחי בחמת רוח גדולה.

— הא לך! לעת עתה אינך עוד גבירה כ א ו ת ה הגבירה!

אך כאן חמתו שוככת פתאם, כאלו הרגיש ברגע אחד את כל עותתו. קור גדול לוחץ את לבו, והוא קורע מעל צוארו את סנורו, לובש את מנבעתו ויוצא בחפזון.

רגעים אחדים נשארה גרונה על מקומה מכת תמהון ועיניה גדולות ועגולות ומלאות חרדה. נדמה לה שכל זאת נראתה לה רק בחלום רע. מלה רעה ממש לא

שמעה ממנו עוד מאז ידעה אותו ומכל שכן הרמת יד. היא משׁשׁה את לחיה הנפוחה מן המכה... כן, כן מכת לחי, מכת לחי בהקיץ, מכת לחי ממש, ולמי ? לה, לגרונה שלו, ועוד בפני אנשים זרים. כמה גדול העלבון, כמה נורא הכאב! — והוא ברח, הוא ברח. וההתמרמרות והכעס חדלי־האונים פרצו מגרון גרונה בבכי פלצות נורא. היא כסתה את פניה בשתי ידיה, ותשען בהן על השלחן בשעה שרסיסי בכיה ודמעות רותחות התפרצו מבין האצבעות. העוזרים החלו לעבוד בזריזות היתירה, כאלו חפצו לפיים בזה את מרתם העלובה. פתאם הבינה שחרפה היא לבכות בפני אנשים זרים שראו גם בעלבונה. אז קמה ותבוא אל חדר המטות. בעד מסך הדמעות ראתה את הכל מטושטש ואמוץ כאותיות של מטבע עתיקה ופסולה. ולבלתי הראות כנעלבת ואינה עולבה, קמצה את אגרופה ותקרא בקול גדול:

— המתינו, המתינו! ראה יראה את אשר אעשה לו!

ובצאתה מן החדר נדמה לה שהפועלים קורצים אחריה עיניהם בערמה ורואים בה נקמה. נסורת העץ התעופפה ורדפה אחריה בשריקת קלסה.

— הלואי שהכולירה תקח את כלכם! —

וכשהתנפלה על מטתה וכבשה את פניה בכר, התחילה לנשוך את הכר בכעס משונה ולחנק בו את התמרמרותה במבול של דמעות:

— וי, וי.. מה עשה לי הבור?... וי, וי, אנכי אטרוף נפשי בכפי. אני אתלה על הוו שבתקרת חדר זה... — ודמיונה התחיל לצייר לה את חזות פניה אז בהיותה תלויה. עיניה בולטות, לשונה מוצאת ורטובה מדם... וכמו היא אומרת: אהא, התוסיף עוד להכותני לחי?׳, וכל פניה כחולים ונפוחים... וגופה מתנודד בלאט על פי החבל... ופתאם הוא נכנס אל החדר לישון ויראה שמטתה ריקה... ופתאם הוא מרים את עיניו. אבוי!...

גרונה נבהלה בעצמה מפני הדמיון הזה ורטט קר עבר בכל גופה ותתפלץ.

נכנסה ביילקה בתה הקטנה אל החדר ונגשה אל מטתה והסתכלה בפני אמה בעיני ילד גדולות.

— אמי... מדוע אמי שלי בוכיה ?...

— לכי, לכי לך, פשפש, נערה בה גרונה והוסיפה להרהר בתענוג של אדם מתנקם:

— ובאמת אם אטרוף את נפשי... ובאמת אם אעשה כזאת... אז יבוא הוא... הוי, כמה יבהל, כמה יתחרט על המעשה שעשה, כמה יתלוש את שער ראשו... כמה יקלל את יומו... כמה יתחנן לגויתה שתמחול לו... והילדים אף הם יבכו מסביב ורעבים ומכוסי חלאה... יתומים אמללים!... והשכנות תבטנה עליהם ותנודנה בראשן... והילדים ישאלו: אבינו! היכן אמנו ?... אבינו! היכן אמנו ? והאב היושב על הקרקע יענה להם בנינון ה,סליחות׳: הוי אפרוחי, יתומי האמללים, אין לכם עוד אם, אין לכם כבר אם!...

— אבל לא, לא! את זאת לא תעשה לבור זה, משום רחמנות על הילדים; היא לא תמית את עצמה. אבל במה תתנקם ממנו על מכת־לחי זו בפני אנשים זרים, ועוד בשעת הריונה? ולמי? לה, לגרונה...

לזכר המכה התמרמרה עוד הפעם. אהבת עצמה הפשוטה סבלה על ידי דבר זה

מאד, ולכן התחילה עוד הפעם לבקש עצה במה להתנקם ממנו, ובלבד שתתנקם ביד חזקה ובאופן שלא תביא נקמה זו שום רעה להילדים חס־ושלום. מחשבות שונות התרוצצו במוחה הנרגש, ואולם מחשבותיה לא התרכזו ולא הצטרפו יחד לתחבלה אחת בהירה.

פתאם נצנץ רעיון בהיר במוחה והכניס בה שמחה ערבה וכמוסה של נפש איש: המרגיש שכחו התגבר על כח אויבו.

— נו, נו, חשבה גרונה ולבה מקפץ בשמחת נצחון — אנכי אראה לך! המתין, המתין... נסה נא לגשת אל מטתי... נו, נו... רוצח! אנכי אראה לך...

כך חושבת גרונה ומציירה לה ברמיונה, איך יתחנן הוא אליה, איך יפול לרגליה... יהיא... רבונו של עולם! לא, ולא... בשום אופן לא...

במחשבה זו טפלה גרונה עוד הפעם ועוד הפעם, ושכחה קצת את עלבונה כאלו כבר לקחה נקמה מן הבור במחשבה עצמה. דמעותיה נדפו, עיניה חרבו והבהיקו ורקותיה ולבה הלמו, הלמו...

נכנסה השפחה והודיעה שהארוחה כבר מוכנה לאכילה. התעוררה גרונה והתרעמה:

— לכי לעזאזל עם הארוחה יחדו!

עכשיו כשהארוחה היתה מוכנה כבר, נזכרה גרונה שזה שתי שעות עברו מאז שנתנה לה מכת הלחי בשעה השתים־עשרה, והתרגזות כמוסה התעוררה בה על זה שהוא לא שב עדיין. ואולם התאמץ התאמצה לחנק את רגזה זה בהתמרמרות מעושה מה לי ולו? ולו אפילו יהרג שם באמצע הרחוב...

ובכל זאת לא יכלה להשתיק את מבוכתה זו. לא הסכינה גרונה לאכול בלעדיו בשעה זו את הארוחה, והעת בעצמה כאלו תבעה ממנה:

— היכן הוא אהרן? מדוע אינו בא עוד לאכל! ...

— היכן הוא עתה! היכן הוא? שאלה גרונה אף היא בלבה וכל נסיונותיה שנסתה ולא מלבה להתמרמר עליו לא הועילו לחַנק שאלה זו...

בדרך העברה עלתה מחשבה בלבה, אשר הקפיאה כרגע את כל דמי עורקיה ואשר המיתה את לבה בקרבה: שמא ב״ח ממנה לעולם, שמא היתה עליו פתאם לזרא ויברח והיא תשאר עגונה עם כל ילדיה ...

אז נסתה להרגיע את רוחה ותספור ותמנה את מעלותיו של אישה אחת אחרי אחת וכי איש עניו, ישר ויהודי פשוט כמוהו לא יעשה כזאת. אך המחשבה כמו להכעים חזרה אליה יותר ויותר ותשתקע במוחה כמסמר ברזל כבד וחד... הוא ינוס לקצוי אמריקה, או למדינה אחרת, והיא תשָאר עגונה. כן, כן ...

— אבל היכן יקח לו כסף לצרכי הנסיעה וכסף הרבה אין תחת ידו? חשבה גרונה רגע אחד. אך המחשבה הארורה מצאה לה תירוץ גם לקושיה זו. הנה חנה הכובסת גרשה פעם אחת את אישה מביתה על ידי קללות והכאות. ובעלה כיון שיצא לא שב עוד עד היום, והר״ב מדפיס מאז מודעות בהגאזיטות בבקשה מאת הקוראים, שמא מכירים את פלוני אלמוני עם כל סימניו. אך הוא איננו, איננו ואיננו! ...

וכן יהיה גם משפטה. ודמיונה התחיל לצייר לה תיכף את כל מחזה העינון ... כל כלי הבית ימכרו בשביל לחם ... והיא תשתקע בבכית עם ילדיה שוממה ועגומה ...

את העז תמכור, את השפחה תשלח מביתה ועליה יהיה לעבור בעצב ידיה, וה־ב ירפים גם בשבילה מודעות בהנאזיטות לבקש אותו... ויראו אותה הנשים בשוק והראו עליה באצבע באנחה צנועה... ומטתו שלו תהיה ריקה... כאן ח־דה נרונה ואיזה קול משונה התחיל לקט־ג בלבה על אפה ועל חמתה ופטפט באזניה חרש: טוב, טוב מאד אם כך עשה וברח, תבוא עליו ברכה... ואת לא תוסיפי עוד לקלל אותו ולהשליך בפניו את כלי עבודתו שמהם לחמך נמצא... טוב, טוב...

ונרונה מתאמצת להצדיק את עצמה בכל מיני טעמים ותירוצים:

— ומדוע חרפני בשם „כַּלְבָה״ ?

והבעל שבלבה מקטרג: ומרוע ח־פת אותו כמה פעמים ? ועוד זרקת בו מלה מכוערה זו שיש לו עסק עם השפחה...

ונרונה מצדיקה את עצמה: ומדוע נתן לי מכת־לחי? לי, לאשתו? לנרונה?...

לזכר מכת הלחי שנתן לה בפני אנשים זרים ולא עוד אלא שבימי הריונה, לא הרגישה עוד נרונה כעס והתמרמרות כבראשונה, ותרגיש רק רחמנות, רחמנות גדולה על עצמה ודמעות רותחות זחלו לאט על לחייה:

— כמה עלובה אני, כמה עלובה! היכן נראה, היכן נשמע שבעל כאהרן יתן לאשה טובה כמוה מכת־לחי עוד בשעת הריונה...

אך הקול האכזר שב ומקטרג בלבה בכל מיני פ־ושים, ש־ק היא אשמה בדבר, באמת ברח ממנה... והוא איננו עוד. הוא איננו שב עדיין.

נרונה אינה מתאפקת וקוראת לביילקה בקול גדול. ביילקה נכנסת לתוך חדרה עמוסה צעצועים, נרונה נושקת לה מתוך בכי ושואלת לה בחשאי בכדי שלא ישמע איש:

— ביילקה, נשמתי! אבא היה בכאן ? ... בילקה מבטת עליה בעיני ילד כחולות וגדולות ועונה:

— אבא ? לא, אבא לא היה! — וחזרה והתעמקה בצעצועיה בתמימות.

— בא אבא לאכול את ארוחת הצהרים ? מוסיפה נרונה.

— מי ? אבא! לא, אבא לא אכל; ואולם ראי נא אמי, הנה הצעצוע החדש אשר לי בוכה... ראי נא... ונרונה בוכה. — אך הנה פתח איש את דלת הבית. הנה צעדים... מי שם ? אפשר הוא ? — ואולם הקול הוא של אשה והיא שואלת את הפועלים:

— והיכן ר׳ אהרן ?

והנה קול אחד הפועלים: ר׳ אהרן איננו בביתו עכשיו — מה נמסור לו בבואו ?

והנה קול האשה: גברתי מודיעה עוד הפעם כי עליו לתקן את הקומודה. היכן הלך ר׳ אהרן ?

התלחשות, אחרי כן קריאת „שלום״ מתוך בריחה ושחוק עצור בקול האשה ו„שא! שא!״ מצד הפועלים, ופתאום והנה קשקוש הדלת והאשה יוצאת.

נרונה מתרוממת מעל המטה ומשפשפת בחדר־הבישול את פניה במים קרים בכדי למחות את רשומי הדמעות, ובכניסתה לחדר העבודה היא שואלת: „מי היה בכאן״, והפועלים מספרים לה כי הקומודה אצל הגבירה צריכה תקון, ונרונה שואלת כמו בדרך האגב: — והיכן הוא ? — והפועלים עונים שהם אינם יודעים ובכדי שלא תתראה כאלו היא מחכה לו, היא מוסיפה: אל נא יערוב את לבו לדרוך על סף ביתי!

ואולם המלים האלה יוצאת רפויות כל כך וחסרות כעס ורתיחה, עד שגרונה בעצמה מתביישת מפני זיוף זה ויוצאת בחפזון. ובביאה לחרר הבישול היא שולחת את השפחה לבקש אותו מאחרי שהגבירה צ־יכה לו, ואולם השפחה באה, והיא אין. אז תגדל חרדת נפשה מרגע לרגע יותר. אלהים הוא היודע מה שנעשה עמו! הוי, כמה היא רוצה כבר שישוב ולכל הפחות יפייס אותה. היא מציצה בעד החלון. ברחוב עוברים ויוצאים אנשים איש לביתו, איש לעברו ואינם שמים אליה לב... הארוחה עומדת ומתקלקלת וגרונה אינה יכולה לאכול. השמש באה, והוא לא שב עוד. והשעות, במו להכעיס, נמשכות, נמשכות, נמשכות...

ובאותה עת 'תעה אהרן ברחובות העיר ויהרהר גם הוא הרהורים כאלה.

— טוב, טוב עשיתי. תדע הארורה להבא, כיצד אשה מחרפת את הבעל וכיצד היא זורקת בפניו את כלי מלאכתו שמהם לחמה נמצא.

אך אחרי אשר התהלך ברחובות כשעה שלמה החל לבו להציק לו מאד ובהיותו איש רך לב ונוח לבריות מטבעו לא יכול לעמוד בפני מוסר כליותיו על המעשה אשר עשה ואשר אין להושיבו.

—מדוע לא כבשת גם עכשיו את כעסך? קטרג קול כמוס בלבו. מדוע לא נאלמת גם הפעם כמו שעשית עד עכשיו במאורעות כאלה? מדוע הכית אותה על הלחי, את זונתך, שכמעט כל עולו של גידול־בנים מוטל עליה? ומי הרה וילד אותם, את ילדיך, ביסורים נוראים אם לא היא? והאם בלבה אינה אוהבת אותך ואינה דואגת בשבילך? אלא מה? היא באה עליך לפעמים בעקיפין להתנפל עליך ולקלל אותך? אבל הלא אשה היא, אשה ככל הנשים, לבה מר לה, הפ־נסות אינן מצויות בשפע כבראשונה והיא מוכרחת לקחת הרבה פעמים בהקפה. ואתה במה שלמת לה תחת כל שלה? במכת לחי... וכי כך משלמים לאשה כמוה? וכי כך?...

ופתאום נזרקה מפיו קללה: ימח שמה וזכרה של אותה גבירה!

ובלכתו הוא מהרהר בתשובה וקורא לאשתו אלפי שמות של חבה:

— גרונה, גרונה יקירתי! סלחי לי. יונתי תמתי! אשם אנכי, אשם אנכי!...

ובחרטה גמורה כזו טיל בחוצות העיר כשעה וחצי, וכל האנשים שפגש בהם נראו לו כאלו הם מביטים בו בעיני חשד ואומרים לו: — יודעים אנחנו אותך, צפור תמה ומתממת, ומכת הלחי לזונתך אינה ולא כלום?...

כשהרגיש אהרן שגרונו יבש ולשונו מודבקת לחכו נכנס לבית משתה־תה. ועוד לא הספיק לברך על התה ברכת „שהכל", והנה פתחיה הנגר מכירו נגש אליו, יהודי בן חמשים בעל עינים שחורות ושפתים שוחקות תמיד. וזה קורא אליו בחבה יתירה:

אהרן! אף אתה כאן? מהיכי־תיתי! כיצד יהודי חי?...

— אט... נו... תודה לאל עליון! כיצד יהודי חי? לא גרוע חס־ושלום מכל היהודים שלנו — נמנם אהרן בפנים צנועים, ובלבו הרהר: הממזר! כמדומני שהוא כבר יודע את הכל?

— ומה שלום „הפלונית" שלך? כמדומני ש...

— נו, זוגתי ... אָ ... — מהר אהרן לענות. בהשקיעו את פניו שנתאדמו לתוך צלוחית התה. היא ... היא עתה ... אַ ... לא בקו הבריאות. היא עתה ... הא ...

כמה חפץ אהרן לשפוך את כל לבו לפני איזה איש, יהיה מי שיהיה ואפילו לפני פתחיה, ולהסיח לו את צערו, ורק התבייש מאד.

— נו, נו, בודאי ! ענה פתחיה — הן לכך אשה נוצרה ...

וראה פתחיה כי אהרן שרוי בצער ומתעצל לדבר, ולכן קם ונפרד מעליו. ואהרן גמא את התה במתינות ויסורי נפשו גברו מרגע לרגע. פתאום עמדה לו גמיאת התה בגרונו.

— ומה אם תמית את עצמה בכעס ? נצוץ רעיון במוחו — ומה באמת אם תעשה כדבר הזה מרוב כעס ובושה ? אין מקשין על האשה. וכי מעטים המקרים ...

הוא מהר לשלם בעד התה ונחפז לביתו.

כשנגש לחצר ביתו בקש שם את ביילקה שלו, אך לא מצא אותה. כנראה נמצאה בבית. אחד הפועלים ראה אותו בעד החלון ויצאה אליו.

— ומה ׳הפלונית׳ שלי ? מהר אהרן לשאול אותו בשחוק מעושה ועקום — הכבר שלום בבית ?

— חִי, הִי, שחק הפועל בהנאה, כמדומה לי ש„בעלת הבית״ שוכבת על המטה ובוכה.

— כַּ — ך ? ב ו כָ — ה ? ומה ? האָכלה ? לא ?

— לא !

— שמע נא ! אמור לה ש ... לא ! אל תגד לה שהייתי פה ! בבקשה ממך, אל תגד.

— טוב. מה לי ולהתערב בדבר שאינו שלי ? ...

ואהרן החל עוד הפעם לשוטט ברחובות בלי שום מטרה, ובלי אשר ידע נשאוהו רגליו אל מחוץ לעיר לתוך השדה. מימין בעמק שטף הדניפּר הזך והכחול ומשמאל התלחש היער ורעשו השבלים ומן החשש הקצור והיבש המפוזר מסביב עלה ריח רענן וחם. בין אלומות החשש עמדה כפרית צעירה לבושה צחורים עם זרועות חשופות ונרפה את החשש במגרפה. כחמשה עשר צעדים ממנה העמים אכּר צעיר את החשש על עגלה גדולה, ומהם והלאה גרפו והעמיסו את החשש עוד הרבה אכרים ואכרות, והם מזמרים ומשחקים בקול גדול.

Эхъ, Кажи мнѣ добрі хлопачикъ,
Чи ті кохаішъ красну-дивицу?

כך זמרה הכפרית שעמדה קרובה לאהרן, והאכר הצעיר דש את החשש שבעגלה וענה בקול גם.

Э — Эхъ кохаю,
Эхъ недивхаю,
Эхъ — — — Эхъ!

ורחפה השירה בחוך האויר הלוהט ונדמה שהיא נבלעת יחד עם ריח החשש, ורחפה השירה ונמוגה על עצי היער ברעדה, ומרחוק עונים הרבה קולות יחדו : הוּפְּ-לְיא ! הוּפּ-לְיא !

ואהרן נטה קצת מן המסלה המכוסה אבק והשתטח על גבי העשב הירוק, וממעל לו רפרפו ענני־ם צחורים וקלים לאטם, ואזניו קלטו שברי־שירה ונתיריו שאפו בתענוג גדול את ריח החשש, ואיזו שירה רכה ועגוגה החלה נובעת גם בלבו הוא. ומבלתי יכלתו להפיק אותה מקרבו התחיל פתאום: והכהנים! — — — אַי־אַי־אַי, אַי־אַי־אַי!

הוי, לו רק לא עשיתי היום מה שעשיתי, חשב בצער, לו רק לא רבץ עלי עוני זה כנטל עופרת! כמה יפה ונעים הכל בעולמו של הקדוש ברוך הוא! הוי אלו היתה אצלי פה עתה גם נרונה זוגתי! אֵלי, אלי!...

וכאן התחיל לזכור את נרונה בעודה בבתוליה, את התנאים, את החתונה... את השבוע שאחר החתונה... ואותה האהבה המעורבת בבושה שהרגיש אליה בימים ההם... רבונו של עולם! התפלל בלבו — השב את לבה אלי, אב הרחמן!... הן כעסנית גדולה היא ושומרת את כעסה... וממעל לו רחפו שברי עננים ושברי שירה...

בין כך ובין כך והיום קרב לבוא. היער והככר והשבלים התכסו באדמומית רכה של השמש השוקעת. ריחות העשבים התגברו ויעשו חריפים.. והצפרדעים יצאו לאמר שיר של ערב. אהרן התיק את עיניו מן העבים אשר ברגע ויקם בלי חפץ ויעזוב את מקומו הנעים וילך להתפלל מנחה. בין מנחה למעריב שמע פ״ק „עין־יעקב״ מפי הדיין. בכל לבו חפץ עתה לשוב הביתה, ואולם הבושה גדרה בעדו את הדרך. אך המה גמרו כבר להתפלל ערבית. המתפללים החלו לעזוב את בית הכנסת, רוב המנורות כבו והצל התרבה על האור. אכן אהרן עודו נשאר. הוא לא יכול לזוז ממקומו. כיצד יביט בפניה?... כיצד ידבר אליה?... וקנא קנא בשאר המתפללים, שהם יכולים ללכת איש איש הביתה בלב טהור ובטוח, לדבר ולאכול יחד איש עם האשה אשר לו, והוא לא יוכל...

הוא יצא החוצה. ליל בהיר ושקט הביט אליו באלפי עינים מתוך השמים העמוקים. אהרן התהלך ברחוב אשר הוא יושב שם כחצי שעה. פעמים אחדות כבר נגש אל פתח ביתו וישב אחור. ורעבונו וכעסו על עצמו גברו מרגע לרגע והחלישוהו מאד. פתאום נגש אל הדלת בהחלטה של „יהיה מה שיהיה״ ודפק בדלת. השפחה פתחה לו, הוא נכנס הביתה חור, רעב וינע, והוא אלם כשידיו רותחות וממששות את חוטמו בלי שום צורך, ובחדר העבודה מעורב החושך עם אור הלבנה ואיזה אופל של חול וריקות משונה אורבים לו מכל הפינות ואיזה רוח של מוצאי יום־טוב ודאגה מרפרפות באויר. הילדים ישנים כבר במטותיהם בחדר הבישול ומחדר המטות עוד חודרת קרן אור דקה... כנראה, ה י א אינה ישנה עוד.

— יהיה מה שיהיה, החליט בלבו עוד הפעם, ויכנס אל החדר השני.

שמחה תקפה את נרונה בשמעה את כניסת בעלה אל הבית ואת צעדיו בחדר העבודה האפל, ורק התאמצה להבליג על רגשותיה ולעשות את עצמה כלא שומעת. וכיון ששמעה שהוא נכנס לחדר המטות מהרה להתחפש ולעשות כאלו היא ישנה ופניה עצובים ונואשים ואגב חשפה את זרועותיה ואת שבמה לאור המנורה הקטנה הדולקת על השלחן.

נכנס אהרן לחדר המטות והתחיל להתפשט את בגדיו בידים רועדות ולפטפט את התפלה שעל המטה, והוא מתאמץ לבלי הביט בפני זוגתו הנואשים והעצובים. וכמה נאה היא, כמה נאה היא בשנתה ! ...

פתאם עמדו לו המלים בגרונו. בצעדים מטורפים נגש אל המטה ואחז בידה :

— גרונה ...

גרונה עושה את עצמה כלא שומעת ורק אנחה של שנה מחמלטת מקרב לבה.

— גרו־נה, גרונה זוגתי ! מרים אהרן את קולו — —

עיני גרונה נפקחות. פניה נעשים כאלו הם נבהלים וכועסים, והיא מוציאה את זרועה מתוך ידו.

— מה ? הרוצח הוא כבר בכאן ! ... הלאה ממני ...

— גרונה, גרונה שלי ! אנא רחמיני. חי אני כי לא במתכוין עשיתי דבר זה ... חי אני, חמליני נא, כל היום סבלתי די ... ועתה אני מוכן לקבל מידך את המכה בחזרה. הא לך את לחיי. הן צריכה אַת להבין, שְ ...

כאן פרץ קול בכי גדול מפי גרונה, קול בכי ילד עקשן ועלוב שמפייסין אותו ואהרן לוחש לה:

— נו, הסי ... גרונה, הסי ... שְ ... שְ ... א ! יותר לא תהיה עוד כזאת, תיבש ידי אם תעשה עוד כזאת.

נו ־ שאַ־אַ !

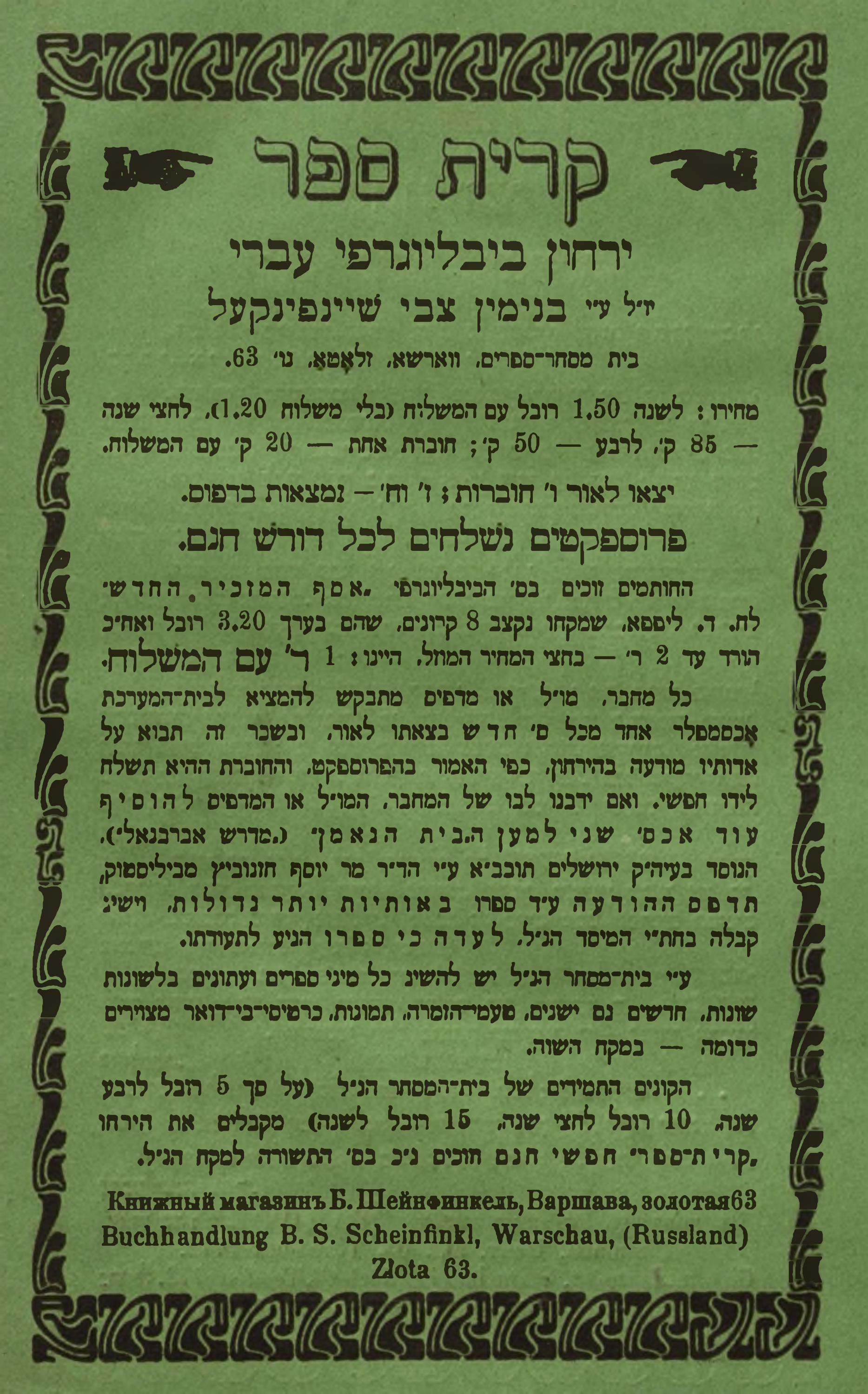
גרונה הוסיפה לבכות. אהרן חבקה ברחמים, והיא לא סרבה.

למחרת בבקר, כשבאו הפועלים לעבוד כמשפטם, התפלאו על רוב השלום אשר מצאו בין בעל־הבית ובין בעלת־הבית אחרי המעשה של אתמול.

Herausgeber, veratwortlicher Redacteur u. Drucker: Josef Fischer, Krakau

הצפה
עתון יומי
יוצא לאור בווארשא.
„הצפה" מראשית צאתו הציב לו למטרה להיות עתון עברי כללי, אינפורמציוני וספרותי גם יחד.
„הצפה" בתור עתון עברי מתאמץ להאיר את כל השאלות הנוגעות לחיי עמנו ולתחיתו, וכל חזיונותיהם מוצאים בו הד ראוי במאמרים כתובים ע"י סופרים תמידים, מומחים בשאלות, העוסקים בהן.
„הצפה" בתור עתון כללי איננו עובר על שום מאורע חשוב בחיים הכלליים, אשר לא יקדיש לו השקפה מיוחדה, המאירה את הענין מכל צדדיו.
„הצפה" בתור עתון אינפורמציוני עשיר בידיעות וחדשות מן המקורות הראשונים. בכל מרכז חשוב בארצנו ובחו"ל יש לו סופרים קבועים זריזים, הנותנים במכתביהם מושג שלם ע"ד מצב עמנו והזרמים בחיים הכלליים.
„הצפה" בתור עתון ספרותי משך אליו את מבחר כחותינו הספרותיים הרעננים, העובדים בו בקביעות. הפיליטון ב„הצפה" מצטיין תמיד בעושר תכנו; בו יבאו ספורים, ציורים ושירים מקוריים, מאמרי בקרת על הספרות העברית והכללית, אסיים וכו' וכו'. בכל מועדי השנה נותן „הצפה" הוספות ספרותיות השובות, מכילות יצירות ספרותיות רעננות.
„הצפה" עונה לכל הותמיו על שאלות משפטיות שונות, המחלקה הזאת נמסרה ליוריסט מומחה, אשר יתאמץ לבאר את כל שאלה מסובבה באופן פופולרי. מלבד זה באים ממנו לפרקים תכופים מאמרים ע"ד שאלות משפטיות שונות.
„הצפה" נותן לחותמיו ברוסיה בשנת 1904 את הירחון „השלח" אשר מחירו ששה רו"כ, בהנחה גדולה של ארבעה ר', — במחיר שני רובל לשנה. ולחותמי חו"ל בהנחה של שני ר' — במחיר ארבעה ר' לשנה.
מחיר „הצפה":
ברוסיא: לשנה 6 רובל; לחצי שנה 3 רובל; לרבע שנה 1.50.
בחו"ל. במשלוח בכל יום: לשנה 10 ר', לחצי שנה 5 ר', לרבע שנה 250.
במשלוח שלש פעמים בשבוע: לשנה 8 ר', להצי שנה 4 ר', לרבע שנה 2 ר'.
האדריסה: Въ контору Редакціи газеты „ГАЦОФЕ,"
Варшава, Почт. ящ. 63, Телефонъ 1772.
בחו"ל: Gazeta „Hazofe", Warschau Postfach 63, Telefon 1772.
בע"פ: ורשא, נאווא=זיעלנא 50, תיליפון 1772.

קרית ספר
ירחון ביבליוגרפי עברי
י״ל ע״י בנימין צבי שיינפינקעל
בית מסחר־ספרים. ווארשא. זלאָטא, נ׳ 63.
מחירו: לשנה 1,50 רובל עם המשלו״ח (בלי משלוח 1,20), לחצי שנה — 85 ק׳, לרבע — 50 ק׳; חוברת אחת — 20 ק׳ עם המשלוח.
יצאו לאור ו׳ חוברות; ז׳ וח׳ — נמצאות בדפוס.
פרוספקטים נשלחים לכל דורש חנם.
החותמים זוכים בס׳ הביבליוגרפי „אסף המזכיר. החדש״ לח. ד. ליספא, שמקחו נקצב 8 קרונים, שהם בערך 3,20 רובל ואח״כ הורד עד 2 ר׳ — בחצי המחיר המחל. היינו: 1 ר׳ עם המשלוח.
כל מחבר, מו״ל או מדפיס מתבקש להמציא לבית־המערכת אכסמפלר אחד מכל ס׳ חדש בצאתו לאור, ובשכר זה תבוא על אדותיו מודעה בהירחון, כפי האמור בהפרוספקט, והחוברת ההיא תשלח לידו חפשי. ואם ידבנו לבו של המחבר, המו״ל או המדפיס להוסיף עוד אכס׳ שני למען ה„בית הנאמן״ („מדרש אברבנאל״). הנוסד בעיה״ק ירושלים תובב״א ע״י הד״ר מר יוסף חזנוביץ מביליסטוק, תדפס ההודעה ע״ד ספרו באותיות יותר גדולות, וישיג קבלה בחת״י המיסד הנ״ל, לעדה כי ספרו הגיע לתעודתו.
ע״י בית־מסחר הנ״ל יש להשיג כל מיני ספרים ועתונים בלשונות שונות, חדשים גם ישנים, טעמי־הזמרה, תמונות, כרטיסי־בי־דואר מצוירים כדומה — במקח השוה.
הקונים התמידים של בית־המסחר הנ״ל (על סך 5 רובל לרבע שנה, 10 רובל לחצי שנה, 15 רובל לשנה) מקבלים את הירחון „קרית־ספר״ חפשי חנם וזוכים ג״כ בס׳ התשורה למקח הנ״ל.
Книжный магазинъ Б. Шейнфинкель, Варшава, золотая 63
Buchhandlung B. S. Scheinfinkl, Warschau, (Russland)
Zlota 63.